የብሉይ ኪዳን አሰሳ

Old Testament Survey

ያሳታሚው መብት በሕግ የተጠበቀ ነው

World Vision - East Africa
Sub-Regional Office
Kenya
2001

የብሉይ ኪዳን አሰሳ

ማውጫ

ምዕራፍ		ገጽ
	መግቢያ	
I	የሕግ መጻሕፍት (ፔንታቱክ).....	2
	ዘፍረት	
	ዘጸአት	
	ዘሌዋውያን	
	ዘኁልቁ	
	ዘዳግም	
II	የታሪክ መጽሐፍት.....	37
	መጽሐፈ ኢየሱ	
	መጽሐፈ መሳፍንት	
	መጽሐፈ ሩት	
	1ኛ እና 2ኛ ሳሙኤል	
	1ኛ እና 2ኛ ነገሥት	
	1ኛ እና 2ኛ ዜና	
	መጽሐፍ ዕዝራ	
	መጽሐፍ ነህምያ	
	መጽሐፍ አስቴር	
III	የቅኔ መጽሐፍት.....	80
	መጽሐፈ ኢዮብ	
	መዝሙረ ዳዊት	
	መጽሐፈ ምሳሌ	
	መጽሐፈ መክብብ	
	መኃልዩ መኃልዩ ዘሰሎሞን	
IV	ታላላቅ ነቢያት.....	95
	ትንቢተ ኢሳያስ	
	ትንቢተ ኤርምያስ	
	ትንቢተ ሰቆቃው ኤርምያስ	
	ትንቢተ ሕዝቅኤል	
	ትንቢተ ዳንኤል	

ደቂቀ ነቢያት..... 128
ትንቢተ ሆሴዕ
ትንቢተ አሞጽ
ትንቢተ ሚክያስ
ትንቢተ ኢዩኤል
ትንቢተ አብድዩ
ትንቢተ ዮናስ
ትንቢተ ናሆም
ትንቢተ ዕንባቆም
ትንቢተ ሶፎንያስ
ትንቢተ ሐጌ
ትንቢተ ዘካርያስ
ትንቢተ ሚልክያስ

ዋቢ መጻሕፍት

የብሉይ ኪዳን አሰሳ

መግቢያ

የታሪክ የበላይ፣ ተቆጣጣሪና ባለቤት እግዚአብሔር አምላክ እንደሆነ የምናውቀው እውነታ ነው። ከዚህም በላይ የሚደንቀው ነገር ደግሞ በታሪክ ሂደት ላይ የሰው ልጆች ድርሻ እንዲኖራቸው ማድረጉ ነው። የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትም ይኽን ከንቑኔ ደረጃ በደረጃ ያትታሉ። ከሰውና ከዓለም አፈጣጠር ጀምሮ ካለው አጠቃላይ ታሪክ ተነስተው እስከ አብርሃም ትውልድ /የእስራኤል ሕዝብ/ ልዩ ታሪክ በሰፊው ይዘግባሉ። በዚህ ሁሉ የእግዚአብሔር ባህርይ ማለትም ሉዓላዊነቱ፣ ሁሉን ቻይነቱ፣ መሐሪነቱ፣ ጌትነቱ፣ ፈራጅነቱ፣ ወዘተ... በግልጽ ይታያል።

በመሆኑም ይኸ ኮርስ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ታሪካዊ ዳራና ለነመለከታዊ ይዘት ከማሳየቱም በተጨማሪ ከአዲስ ኪዳን ጋር ያለውን ግንኙነት በመጠቆም ለክርስትና ኑሮ ታላቅ ትርጉም ያላቸውን ዘላለማዊ የሕይወት መመሪያዎችን ለማብራራት ሞክሯል።

ምዕራፍ አንድ

የሕግ መጻሕፍት (ፔንታቱክ)

በመጽሐፍ ቅዱስ የመጀመሪያዎቹ አምስት የኦሪት መጻሕፍት ዘፍጥረት፣ ዘጸአት፣ ዘሌዋውያን፣ ዘኍልቁና ዘዳግም ሲሆኑ፣ እነዚህም የሕግ መጻሕፍት፣ የሙሴ መጻሕፍት ወይም የሙሴ ሕግ መጻሕፍት በመባል በአይሁድ ዘንድ ይታወቃሉ (2ኛ ዜና 25÷4፣ ዕዝ. 6÷18፣ ነህ. 13÷1፣ 8÷1)። ይህም ሕግ ወይም ትእዛዝ ማለት ሲሆን ክዕብራይስጡ ቶራ (Torah) የሚለው ቃል የተወሰደ ነው (ሉቃ. 16÷17፣ 1ኛ ቆሮ. 9÷8)። እነዚህ አምስት መጻሕፍት መጀመሪያ እንደ አንድ መጽሐፍ ነበሩ።። በግሪክ ቋንቋ ፔንታቱኮስ (ፔንታቱክ) ማለት ትርጓሜው አምስቱ መጻሕፍት ማለት ነው። ስለዚህም ፔንታቱክ የሚል ስያሜ ተሰጣቸው፡

የሕገ ኦሪት መጻሕፍት እያንዳንዳቸው በተለያየ ደረጃ እግዚአብሔር ለሕዝቡ ያሰውን ዕቅድ ቢኖገሩም ወጥነት ያላቸው መጻሕፍት ናቸው። ለምሳሌ ዘፍጥረት የፍጥረት ጅማሬ፣ የሰውን ውድቀት፣ በእግዚአብሔር ስለተመረጡ ሰዎች ሲናገር፣ ዘሌዋውያን ደግሞ ሙሴ ሕጉን መቀበሉን፣ የማደሪያውን ድንኳን መሥራቱን፣ በዘጉልቁ ሕዝቡ ሰንዞ መዚጋጀቱን፣ ባለማመናቸውም ምክንያት ወደ ተስፋይቱ ምድር ከመግባት መዘግየታቸውን በዘዳግም ደግሞ በቅርቡ በሚገቡበባት በተስፋይቱ ምድር ድንበር ላይ ሆነው የሙሴን ስንብት ስንመለከት ተከታታይነታቸውንና ፍጹም አንድነታቸውን እንረዳለን።

ዘፍጥረት

መግቢያ

ዘፍጥረት ከአምስቱ የሕግ መጻሕፍት የመጀመሪያው ሲሆን የሰሙም ትርጓሜ በዕብራይስጥ በኩር፣ ቀዳሚ ወይም የመጀመሪያ የሚል ነው። የእግዚአብሔር ፈጣሪነትና እግዚአብሔር አልፋና አሜጋ ስለሆነ ጅማሬ እንደሌለው ሌሎች ነገሮች ግን ጅማሬአያቸውን በእርሱ እንዳገኙ ይተርካል። የሁሉን ነገር ማበትም የህያዋንን የፍጥረትን፣ የህዋን፣ ሕይወት ያለውን፣ የኃብቾን (የቤተሰብን) የተውልዶችን፣ የኃጢአትን፣ የመርገምን ጅማሬ ይዘግባል። እግዚአብሔር ለውን ክውድቀት ለመቤዠት ያደረገውን የደህንነትን ታሪክ የሚተርክልን መጽሐፍ ነው። የግሪኩን ትርጉም ስንመለከት ጀነሲስ (Geneseos) ከሚለው ቃል የመጣ ሲሆን በሰብዓ ሊቃውንት ትርጓሜ ከአብራይስጡ ቃል የትውልድን/የፍጥረትን ጅማሬ የሚያሳይ ወይም ትውልድ (Toledot) ልደት ከሚለው የተወሰደ ነው። ቁልፍ ጥቅሱም «እግዚአብሔር አምላክ ሰማይንና ምድርን ባደረገ ቀን በተፈጠሩ ጊዜ የሰማይና የምድር ልደት ይህ ነው» የሚለው ነው (ዘፍጥ. 2÷4)። ከዚህ ቃል እንደምንረዳው የዘፍጥረት መጽሐፍ የትውልድ ዝርዝር የያዘ መሆኑን እንመለከታለን (ዘፍ፣ 2÷4፣ 5÷1፣ 6÷9፣ 10÷1፣ 11÷27፣ 25÷19፣ 36÷1፣ 37÷2)። ስለዚህም ከመጽሐፉ ይዘት አንደምናየው የሁለቱም የዕብራይስጡና የግሪኩ ትርጉም ለመጽሐፉ ርዕስ ተስማሚ መሆኑን ነው።

ጸሐፊ

በዘፍጥረት መጽሐፍ ውስጥ የሙሴን ስም ስለማናገኝና በዘዳግም 34 ስለሙሴ ሞት ስለሚናገር የፔንታቱክ ጸሐፊ ሙሴ አይደለም የሚሉ ክርክሮች ተነስተዋል። የመጽሐፍ ቅዱስ መረጃዎችን ስናይ፣ ክታሪክና በዱሮ ዘመን ከነበሩ ዕብራውያን ክርስቲያኖች ዝንባሌ ስንረዳ ጸሐፊው ሙሴ እንደሆነና በመንፈስ ቅዱስ ተመርቶ እንደጻፈው እንረዳለን። ሙሴ እንደሚለው ከሚቀርቡት መረጃዎች አንዳንዶቹ የሚከተሉት ናቸው።

ሀ/ የዘፍጥረት መጽሐፍ ታሪክ ሙሴ ከመወለዱ ሦስት መቶ ዓመታት ያህል ቀደም ብሎ እንደተከናወነ ግልጽ ነው። ሆኖም ሙሴ ይህን መረጃ በቀጥታ ከእግዚአብሔር ተነልጦለት ወይም በዚያን ዘመን በግብጽና በፍልስጤም ይገኙ ከነበሩት የዕሌፍ መረጃዎች እንደጻፈው ይገመታል (አሞ. 3÷7)። ሙሴ የጽሕፈትን ሥራ ይሠራ ነበር እናነባለን (ዘጸአ. 34÷27፣ ዘኍል. 17÷2፣ ዘዳግ. 6÷9፣ 24÷1፣ 3 ኢያ. 8÷32)።

ለ/ ከበፍጥረት እስከ ዘዳግም አምስቱም መጻሕፍት ፔንታቱክ የሙሴ መጻሕፍት፣ የሕግ መጻሕፍት በመባል በአይሁድ ዘንድ መታወቃቸው ሙሴ እንደጻፈው የሚያስረግጥ ተጨማሪ መረጃ ነው።

ሐ/ የአምስቱም የሕግ መጻሕፍት ተመሳሳይነታቸውና አንድነታቸው ጸሐፊው ሙሴ እንደሆነ ያሳዩናል። ለምሳሌ ያህል ዘጸአት ታሪኩን የሚጀምረው ከዘፍጥረት 50 በመቀጠል ነው። (ዘፍጥ. 50÷22፣ ዘጸአ. 1÷7)

መ/ ፔንታቱክን በራሱ ስንመለከተው ሙሴ እንደጻፈው የሚያስረዱ ጥቅሶች አሉ። (በጸአ. 17÷14፣ 24÷4፣ ዘኍል. 33÷1፣ 2)

ሠ/ የተለያዩ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ሙሴ እንደጻፈው ያስረዱናል። (ኢያ. 1÷7፣8፣ 8÷32፣ 34፣ 1ኛ ነገ. 13÷2)

ረ/ በአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ስለሙሴ የተናገረው አንዱ መረጃ ነው። ጌታም ራሱ ሙሴ እንደጻፈው ምስክርነት ተናግሯል (ሉቃ. 24÷27፣ ዮሐ. 7÷19፣ ማቴ. 19÷8፣ ማር.12÷26)።

ሰ/ በዓይን ምስክር የተጻፉ መሆናቸው (ዘጸአ. 15÷27፣ ዘኍል. 1÷31)

ሸ/ ስለ ግብጻውያን ሰሞች፣ ቃሉችና የተንፀባረቀ ባህል (ዘፍጥ. 13÷10፣ 16÷1-33÷18 (ዘፍጥ. 40÷9-11፣ 41፣ 43፣ 46፣ 50) መረጃዎች ጸሐፊው ሙሴ እንደሆነ ያስረዳሉ።

የተጻፈበት ጊዜና ቦታ

ሙሴ በኖረበት 120 ዓመታት (በዳግ. 34÷7) የመጀመሪያዎቹ አርባ ዓመታት (1525-1485 ዓ.ዓ. በፈርኦን ቤት (የሐዋ. 7÷22)፣ የሚቀጥሉትን አርባ ዓመታት (1485-1445 ዓ.ዓ.) በምድያም በጎ ጥበታ (ዘጸአ. 2÷15) ተብሎ ተከፋፍሏል። የተሻሰ ጊዜና ቦታ ተብሎ የሚታሰበው በበረሃ ንብ አያሉ በመጨረሻዎቹ የሕይወቱ አርባ ዓመታት ከ1445 ዓ.ዓ. ቢኋላ ነው።

የመጽሐፉ ዓላማዎች

መጽሐፉ በመጀመሪያ የተጻፈው ለእስራኤላውያን እንደመሆኑ መጠን፦

- የእግዚአብሔርን የፍጥረት ሥራ ለመመዝገብ፣ ክብሩ ከወጡ ኃይል፣ አምላክነቱን እንዲያውቁና ጣኦት ከሚያመልኩ አህዛብ ተለይተው እርሱን ብቻ እንዲያመልኩት፣ ለማሳየት ነበር።

- የፍጥረት ውበት እንዴት ባለመታዘዝ በመጣ ኃጢአት ምክንያት ሊበላሽ እንደቻለ ለማስገንዘብ ነው።

- እግዚአብሔር በኃጢአት የተበላሸውን ዓለም በአብርሃም ዘር እንዴት ለመባረክ እንደጀመረና የመሢሑ የመምጣቱ መገለጥ የተነሰጸበት መጽሐፍ ነው።

የዘፍጥረት መጽሐፍ ባሕርይ

- የፍጥረትን ሁሉ ጅማሬ ዘግቧል።
- ለታሪክና ለሌሎች መንፈሳዊ ጽሑፎች መሠረት ነው።
- የዕብራውያንንም ሕዝብ ታሪክ ይናገራል። (ዘፍጥ. 12)

በዘፍጥረት ሰባቱ ታላላቅ ሰዎችና መልእክቶቻቸው

አቤል - መስዋዕት ለእግዚአብሔር በማቅረቡ

ሄኖክ - እካሄዱን ከእግዚአብሔር ጋር ስላደረገ ሞትን ሳያያ ተወሰደ

ኖኅ - ኃጢአት በሞላበት ዘመን አምላኩን በመታዘዝ ስለጽድቅም ሰበክ

አብርሃም - አምላኩን እምኖ ተለይቶ ወጣ ለበረከትም ሆነ

ይስሐቅ - እግዚአብሔር የበረከት አምላክ መሆኑን ስለአስበ ምንጮችን በእምነት ቆፈረ

ያዕቆብ - የእግዚአብሔርን ክብር አየ

ዮሴፍ - ኃጢአትን የሚጠላ እውነተኛ የእግዚአብሔር ሰው

በዘፍጥረት ቁልፍ ቦታዎች

የእራራት ተራራ - (ዘፍጥ. 8÷4) እግዚአብሔር ዓለምን በጥፋት ውሃ ከቀጣ በኋላ መርከቢቱ ያረፈችበት ተራራ

ባቢሎን - (ዘፍጥ. 11÷8፣ 9) የሰዎችን ቋንቋ ጌታ የደበላለቀበት ሥፍራ

የከለዳውያን ዑር - (ዘፍጥ. 11÷28) አብርሃም በዚህ ሥፍራ ተወለደ

ሀራን - (ዘፍጥ. 11+31) ታራ፣ ሎጥ፣ አብርሃም፣ ሣራ፣ ወደ ከነዓን ለመሄድ ያረፉበት ቦታ

ሴኬም - (ዘፍጥ. 12+1፣ 2፣ 6) አብራም ዑርን ትቶ የእስካህ አባት ሲሆን የሄደበት ቦታ

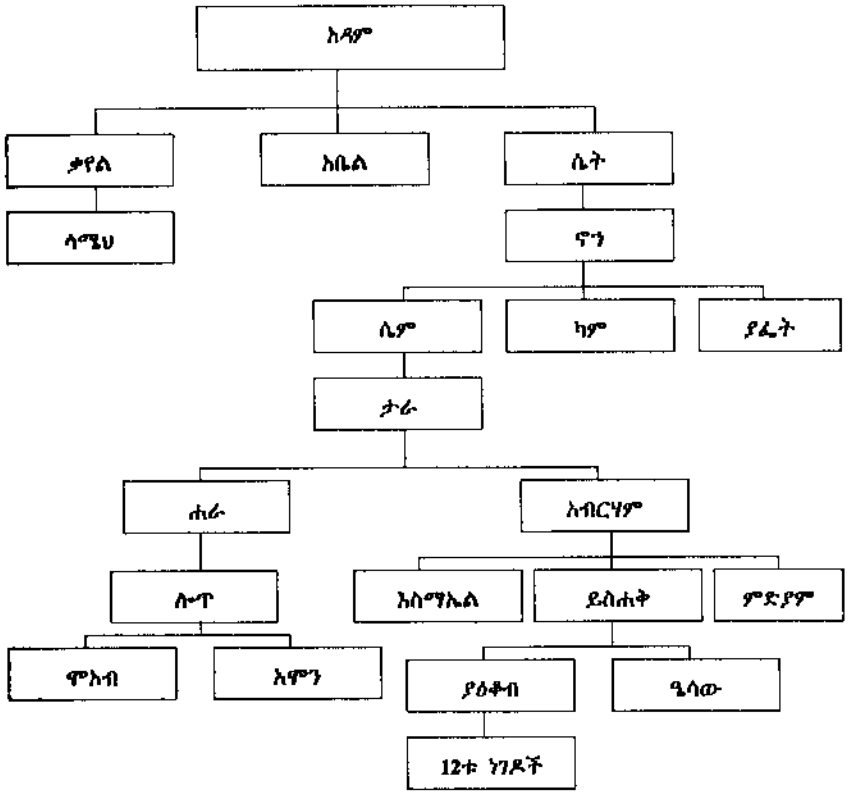
ኬብሮን - (ዘፍጥ. 13+18) አብራም ድንኳኑን ነቅሎ የተቀመጠበት ሥፍራ (ከሎጥ ተለይቶ) አብርሃም፣ ይስሐቅና ያዕቆብ ኖረው የሞቱበት

ቤርሳቤህ - (ዘፍጥ. 21+31) በንጉሥ አቤሜሌክና በአብርሃም መካከል ምስክር እንዲሆን የተቆፈረ የውሃ ጉድጓድ። የአብርሃም ቃልኪዳን ለይስሐቅ ያሰፈበት ቦታ ነው (ዘፍጥ. 26+23-25)።

ቤቴል - (ዘፍጥ. 28+10-22) ጌታ ለያዕቆብ በሕልም ተገልጦ የአብርሃምንና የይስሐቅን ቃል ኪዳን ያስተላለፈበት ቦታ (35+1) እግዚአብሔር ተነስተህ በዚያ ሄደህ ኑር ብሎ ለያዕቆብ የተናገረበት ስፍራ።

ግብጽ - (ዘፍጥ. 46+34) ዮሴፍ ተሸጦ የግብጽን ሕዝብ ከረሀብ ያዳነበትና፣ መላ ቤተሰቡ ሄደው ያረፉበት ሥፍራ ነው።

ሰዎች የትውልድ ሐረግ በዘፍጥረት

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

የዘፍጥረት መጽሐፍ ሌሎች መጻሕፍትን በግልጽ ለመረዳት የሚያስችል መሠረታዊ እውቀት የምናገኝበት መጽሐፍ ነው። በተለይም የመጀመሪያዎቹ አስራ አንድ ምዕራፎች የተተሩትን አንድ ሺህ አንድ መቶ ሰባ ስምንት የመጽሐፍ ቅዱስ ምዕራፎች ለመረዳት ታላቅ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ። የተለያዩ ጅማሬዎችን የምናገኘው በዚህ መጽሐፍ ሳይ ስለሆነ ሁሉም ከእግዚአብሔር ወደ ሰው የመጡ መገለጦች በዚህ መሠረት ሳይ ተገንብተዋል። ለምሳሌም ያህል በፍጥረት (አዳም) በውልደት (ቃየን) በሞት (አቤል) ሃይሞት በመወሰድ (ሄኖክ) የመጀመሪያዎቹ ሰዎችን ይዘግባል። (ዘፍጥ. 1÷26፤ 4÷1፤ 4÷8፤ 5÷24)። የዓለም ሥልጣኔ ጅማሬ (ዘፍጥ. 4÷17) የመጀመሪያው ጋብቻ (ዘፍጥ. 2÷23-25) ስለ መሢሑ ቃል ኪዳን (ዘፍጥ. 3÷15) እና የመሳሰሉትን ታላላቅ ጅምሮችም እናገኛለን።

ዋና አሳቦች

- የሕያው እግዚአብሔርን መለኮትነት፣ በአምሳሉ ሰውን መፍጠሩ፣ የፍጥረት ሁሉ መልካምና ውብ ሆኖ መገኘቱ፣ ዓለምን የሚንከባከብና የሚቆጣጠር መሆኑ፣ ያለመታዘዝ ጠንቅ የኃጢአት ጅማሬ ፣ በእግዚአብሔር ፈቃድ መኖር ሕይወትን ውጤታማና የተሟላ እንደሚያደርግና ኃጢአተኛን የመቤዠት ተስፋ (ዘፍጥ. 3÷15) እና ለእስራኤል በአብርሃም በኩል የተገባውን ቃል ኪዳን (ዘፍጥ. 12÷1-3፤ 15÷18-21) ያካትታሉ።

ክርስቶስ በዘፍጥረት

ዘፍጥረት ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ፈጣሪ እንዲሁም የመጽሐፍ ቅዱስ ማዕከላዊ መልእክት በመሆኑ በጥሳነት ያላየናል (ዘፍጥ. 1÷1 ዮሐ. 1÷1-59፤ ቆላ.1÷13-20)።

ለምሳሌ - የሴቲቱ ዘር - ቅድመ ወንጌል (ዘፍጥ. 3÷15)
የአቤል መስዋዕት (ዘፍጥ. 4÷4)
የደህንነት መርከብ (ዘፍጥ. 7÷1-7)
የይስሐቅ መስዋዕት የክርስቶስ ምሳሌ (ዘፍጥ. 22)

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

ዘፍጥረትን በተለያዩ አቅጣጫዎች በመከፋፈል ማጥናት ይቻላል።

ሀ. በዋና ገጸ ባሕርያት ሲከፋፈል

ዘፍጥ. 1 እግዚአብሔር
ዘፍጥ. 2-5 አዳምና ሔዋን/ሰይጣን
ዘፍጥ. 6-10 ኖኅ
ዘፍጥ. 11-23 አብርሃም
ዘፍጥ. 24-27 ይስሐቅ
ዘፍጥ. 28-35 ያዕቆብ
ዘፍጥ. 36 ዔሳው
ዘፍጥ. 37-50 ዮሴፍ

ለ. በተለያዩ ክስተቶች ሲከፋፈል

ዘፍጥ. 1-2 ስነፍጥረት
ዘፍጥ. 3-5 ስለውድቀትና መቤዠት
ዘፍጥ. 5-9 ስለጥፋት ውሃ
ዘፍጥ. 24-27 ይስሐቅ
ዘፍጥ. 10-11 የባቢሎን ግንብ
ዘፍጥ. 12-38 የአብርሃም መጠራት
ዘፍጥ. 39-50 ወደ ግብጽ መውረድ

ሐ. በቦታ ሲከፋፈል

ዘፍጥ. 1 ሕዋው
ዘፍጥ. 2-3 ዔደን ገነት
ዘፍጥ. 4-11 መካከለኛ ምሥራቅ (ሜሶፖታሚያን ሱምርያን)
ዘፍጥ. 12-28 ከነዓንና ግብጽ
ዘፍጥ. 29-31 ሜሶጳጣሚያ
ዘፍጥ. 32-38 ከነዓን
ዘፍጥ. 39-50 ግብጽ

መ. በዘመን ሲከፋፈል

ዘፍጥ. 1-11 ከአይሁድ አባቶች በፊት የነበረው ዘመን
12-50 የአይሁድ የእምነት አባቶች ዘመን

ሠ. በባሕል ሲከፋፈል

ዘፍጥ. 1-38 የሜሶጳጣሚያ ባህል
ዘፍጥ. 39-50 የግብጽ ባህል

የእግዚአብሔር የፍጥረት ሥራ (ዘፍጥ. 1-2)

1. ስነ ፍጥረት ዘፍጥ.1÷3-19
2. ሀያሞን ፍጥረታት 1÷20-25
3. የሰው ልጅ (የፍጥረት ገኾ) 1÷26፤27

የእግዚአብሔር በስድስት የፍጥረት ቀናት አከናውኗል። ከውስብስብ ጽንፈዓለም (complex universe)፣ ወደ ውስን ሰው ከተለያዩ ፍጥረታት በኋላ የከበረውን ሰው ስለምሳሉ መፍጠሩን እናያለን። እግዚአብሔር ዘላለማዊ፣ መለኮታዊ አምላክና የሁሉም ነገር ፈጣሪ፣ መሆኑን ፍጥረትን ከባዶ ነገር በዓላማና በፅቅድ መፍጠሩን እናያለን (ዘፍጥ. 1÷1፤ ዕብ.1÷1)። እግዚአብሔር ለፍጥረቱ መልክና ውበት የሰጣቸው የሁሉ በላይ ሆኖ የሚኖር ነገር ግን ከፍጥረቱ ሳይርቅ የሚንከባከባቸውና የሚጠብቃቸው አምላክ ነው (ዘፍጥ. 1÷1-27፤ ዕብ.1÷1-3)። እንዲሁም የዘፍጥረት መጽሐፍ እንደሚያስተምረን እግዚአብሔር ሰውን ከሌላው ፍጥረት ሁሉ በተለየ ሁኔታ እንዳጠጀው፣ ከፍተኛ እውቀትንና ገኾነትን እንደሰጠው፣ በራሱ አምሳልም ካለው ነገር በመነሳት መፍጠርን እንደሰጠው እናያለን (ዘፍጥ. 2÷4፤ ቆሳ. 1÷16 እና ዕብ. 1÷2)። ከአምላኩም ጋር ህብረት እንዲኖረው በኤድን ገነት ትዕዛዝን ሰጥቶ እኖረው (ዘፍጥ. 2÷17)። ነገር ግን በዘፍጥረት 3÷8 እንደምናየው ሰው በኃጢአት ምክንያት ራሱን ከአምላኩ ለየ፣ ከሰውም ጋር ተለያየ ከአምላኩ ጋር ያለው ህብረት ሲበላሽ ከሰውም ጋር ያለው ኅብረት ተበላሽቶአል (ዘፍጥ. 11÷1፤ 3)።

ስለዚህም ይህን ጎብረት እንደገና ለማደስ ኃጢአት መወገድ ነበረበት የዘፍጥረት መጽሐፍ የሰውን ውድቀት የዘገበልን መጽሐፍ ነው። በተለያየ ሁኔታና ምክንያት ለው ቢወድቅም እግዚአብሔር በሱዓላዊነቱና በጸጋው ለምኽን ከውድቀት ሲያነሳና ሲቤዥ ያሳየናል። ስለዚህም ጌታን በሕይወታችን የመጀመሪያ ሥፍራ ለጥተን ለተፈጠርንበት ዓለማ እንደሚገባ መኖር እንድንችል የኃጢአትን፣ የአለመታዘዝን ውጤትና አዳኙ ጌታ ከውድቀት እንደሚያነሳ የሚያመለክተን ታላቅ መጽሐፍ ነው።

የሰው ውድቀትና ውጤቱ (ዘፍጥ. 3-4)

አዳምና ሔዋን በተለጣቸው ትዕዛዝ መሠረት መኖር ሲገባቸው ለይጣን በእባብ ተመስሎ ባመጣው ፈተና በመሸነፍ ኃጢአት ሠሩ። (ዮሐ. ፰÷44፣ ሮሜ 16÷20፣ 2ኛ ቆሮ. 11÷3፣ ራዕ. 2÷9 እና 20÷2) ለው የተፈጠረው በእግዚአብሔር አምሳል እንደመሆኑ ነፃ ፈቃድ ያለው ንፁህ ህሊናና ልብ ትክክለኛውንም የማድረግ ኃይል የተሰጠው ከእምላኩ ጋር በእርሱ መገኘት ለመኖር እንዲችል ሆኖ ነው። ነገር ግን ለይጣን የእግዚአብሔርን ቃል እንዲጠራጠሩ ተፈታተናቸው። እጅ በመስጠትም ወደቁ በዚህም ምክንያት ኃጢአት ወደ ዓለም ገባ። ቅኃጢአትም ምክንያት አዳምና ሔዋን እንዲሁም በለው ዘር ሁሉ ጉዳት ደረሰ (ዘፍጥ. 3÷7-13፣ 16-21፣ ሮሜ 5÷12)። ከእግዚአብሔር ተሰዶ፣ ምድር ተረገመች፣ ህዘንና መለያየት በመካከላቸው ሆነ፣ ዐመፅ ወደ ልጆቻቸው ተላለፈ. ሰው ተስፋ ቢስ በሆነ ሁኔታ ቢቀመጥም እግዚአብሔር ግን ከፍቅር የተነሳ የለውን ልጆች በምሀረቱ አለበ። የተቋረጠውንም ጎብረት ለመቀጠል ወደ ተሸሸጉበት መጣ።

ጻድቅ ፈራጅም ስለሆነ ለሁሉም ፍርድን ለጠ (ዘፍጥ. 3÷8)። ምህረትንም በማወጅ በክርስቶስ ኢየሱስ በኩል በእምነት የሚገኘውን ታላቅ መዳን ለሰው ልጆች አዘጋጀ (ዘፍጥ. 3÷15)። የሴቲቱ ዘር ከድንግል የሚወለደው ኢየሱስ የለይጣንን ሥራ ሊያፈርስ እንደሚገለጥ በዚህ የውድቀት ሰዓት የመጨረሻ ድልን አወጀ (1ኛ ዮሐ. 3÷8)። የመጊሑ ቃል ኪዳንም በዘፍጥረት 12÷1-3፣ ላይ ጉልቶ ይታያል። የአዳም ልጆችም በእርሱ የውድቀት አምላል ተወለዱ። ከውድቀት በኋላ ለው ለእግዚአብሔር መስዋዕትን ማቅረብን ጀመሩ (ዘፍጥ. 5÷3) አቢልና ቃየል መስዋዕትን ለእግዚአብሔር ሲያቀርቡ፣ የአቤል መስዋዕት ተቀባይነትን ሲያገኝ የቃየል ተቀባይነት በማጣቱ ቃየን በብስጭትና በቅናት የመጀመሪያውን ግድያ በወንድሙ ላይ እንደፈጸመ እናያለን (ዕብ. 11÷4)።

የጥፋት ውሃ (ዘፍጥ. 5-9)

በዘፍጥረት ምዕራፍ አምስት ላይ የምናገኘው የትውልድ ዝርዝር የአዳም ልጅ የሆነውን የሴትን ሐረግ ነው (ዘፍጥ. 5÷4)። እነዚህም የሴት ወገኖች እግዚአብሔርን የሚፈሩ ነበሩ። ለምሳሌ ያህል ሄኖክ አካሄዱን ከእግዚአብሔር ጋር ስላደረገ ሞትን ሳያይ ተወሰደ፣ ኖኅ ጥፋትና እርኩሰት በበዛበት ዘመን እግዚአብሔርን በመፍራት ኖረ፣ 120 ዓመት ምንም ደመናና ነፋስ ባይታይ እንኳን መርከብን ለመሥራት ታማኝ የጌታን ትዕዛዝ አክብሯል። ይህም የሴት ትውልድ ክርስቶስ ለው ከሆነበት ዘር የሆነ የተመረጡት የነገዶች አባት ነው (ዘፍጥ. 5÷32፣ 11÷10)። የለው ልጆችም እየበዙ ሲሄዱ የእግዚአብሔር ልጆች ማለትም የሚያምኑት የሴት ትውልድ ከማያምኑት የቃየል ትውልድ ጋር ተጋቡ።

እነዚህም በዐመፅ እግዚአብሔርን በማሳዘን ሲበረቱ እግዚአብሔር እንዲመለሱ ብዙ ጊዜ ዕድል ቢሰጣቸውም በማመጻቸው 120 ዓመት መርከቡ ተሰርቶ እስኪያልቅና ካለቀም በኋላ የ7 ቀናት ጊዜ ቢሰጣቸውም በንስሐ ለመመለስ አልወደዱም። ክፋው ነገር በዝቶ መልካሙን ሁሉ ከመዋጡ በፊት እግዚአብሔር ቁጣው እንደተገለጸ እናያለን (ዘፍጥ. 6÷7)። ኖኅ ከሚስቱና ከልጆቹ ሚስቶች ጋር እንዲሁም ከእንስሳት ዘር ከየወገኑ ወደመርከቡ የገቡት ሲተርፉ ሌሎቹ ግን በጥፋት ውሃ አለቁ። ወደፊትም በንስሐ ወደ እግዚአብሔር በማይመለሱት ላይ የአሳተ ፍርድ እንደሚመጣ 2ኛ ጴጥሮስ 2÷3 ይናገራል። ይህም መርከብ የክርስቶስ ምሳሌ ከጥፋት ማምለጫ መሸሸጊያ ጥላ ነው። (ዕብ. 11÷7፣ 2ኛ ጴጥ. 2÷5) ኖኅም ከመርከብ ወጥቶ በአራራት ተራራ (ዛሬ የሩሲያና የኢራቅ ድንበር) ካረፈ በኋላ ለእግዚአብሔር መሰዊያን ሠርቶ ጌታን አምልኮ ነበር (ዘፍጥ. 8÷20)። ጌታም በምህረቱ ብዛት እንድገና ቃልኪዳን በመግባቱ ባርኮአቸዋል (ዘፍጥ. ፱÷1-7)። እነዚህም ከጥፋት የተረፉ የኖኅ ልጆች በምድር ላሉ ለሰው ልጆች የዘር ግንድ ሆኑ። የሴም ዘሮች (ሴማውያን፣) የካም ነገዶች (ክነአናውያን፣ አፍሪቃውያን ጥቁሮች) የያፌት ዘር (አውሮጳውያን) ናቸው። እግዚአብሔር ደግሞ ምድርን እንዳያጠፋ ኖኅ በእምነት ባቀረበው በሚቃጠል የመስዋዕት ደም ቃልኪዳን ገብቶ የቀስተ ደመና ምልክትን አደረገ (ዘፍጥ. 9÷8-17)።

የባቢሎን ግንብ (ዘፍጥ. 10፣11)

በምዕራፍ አስር እና አስራ አንድ የሦስቱን የኖኅን ልጆች ትውልድ ያሳየናል (የሴም ዘፍጥ. 10÷21-32 የካም ዘፍጥ. 10÷6-20 የያፌት ዘፍጥ. 10÷2-5)። እግዚአብሔርም አስቀድሞ ለአዳም የሰጠውን ትዕዛዝ (ዘፍጥ. 1-28) ዳግም ለኖኅ (ዘፍጥ. 9÷1) ምድርን እንዲሞሉ እዘዘ። ሰዎች ግን የራሳቸውን ምኞት ለመፈጸም፣ ስማቸውን ለማስጠራት ወደ ሰማይ የሚደርስ ግንብ ለርተው ለራሳቸው ኩተማና ወደ ለማይ የሚደርስ ግንብ እንሥራ ተባባሉ (ዘፍጥ. 11÷4)። ራሳቸውን ከፍ ከፍ ለማድረግ ተነሱ። የወደቁት መላእክትም ስህተት የዚሁ ዓይነት ነበር (ሉቃ. 10÷18፣ ኢሳ. 14÷12-14)። ይህም ውድቀትንና መለያየትን እንዳስተከሰ እግዚአብሔርም እንዳይግባቡ ቋንቋቸውን ደበላልቆታል።

በመቀጠልም የእግዚአብሔር ሕዝብ አጀማመር (ዘፍጥ. 12-50)፣ የእስራኤል አባቶች ታሪክ ማለትም የአብርሃም፣ (ዘፍጥ. 12-38) የይስሐቅ፣ (ዘፍጥ. 21-24) የያዕቆብና

(ዘፍጥ. 25-49) የዮሴፍ (ዘፍጥ. 30÷24፤ 37-50) ደግሞ ቅደም ተከተላቸውን ይዘው ቀርበዋል።

የአብርሃም መጠራት (ዘፍጥ. 12-38)

እግዚአብሔር ለራሱ የለየውን ሕዝብ ሲጠራ ከሰው ዘር ሁሉ ወደመረጠው ወደ አብርሃም ቤተሰብ ትኩረት እንዳደረገ እናያለን። ምንም እንኳ ሰዎች ደካሞችና በየጊዜው የሚወድቁ ቢሆኑም እግዚአብሔር ጸጋውንና ምህረቱን ለማሳየት ሰዎችን መርጦ በእነርሱ መሥራት ፈለገ።

ይህም የእግዚአብሔርን ቃል እንዲያስተላልፉ ስሌላው ትውልድ ምስክሮች እንዲሆኑ ነው። በእነርሱም በኩል የተመረጠው መሢሕ እንዲመጣ እግዚአብሔር አስቀድሞ ስላቀደ አብርሃምን ከሁር ተሰይቶ እርሱ ወደ ሚያሳየው መንገድ እንዲሄድ አዘዘው (ዘፍጥ. 2÷1-3፤ ዕብ. 11÷8-19) የእግዚአብሔር የተመረጠው የእስራኤል ሕዝብ ታሪክ መጀመሪያ ይህ ነው። አብርሃምም በደረሰበት ሁሉ መሰዊያን አበጅቶ የስግደና የምድርን አምላክ ያመልክ ነበር። እግዚአብሔርም ራሱን በፍቅሩ ይገልጥለት ነበር። በእግዚአብሔርና በአብርሃምም መካከል ልዩ ወዳጅነት ነበር። በዘፍጥረት 18 እና 19 እንደምናየው ስለሰዶምና ገሞራ ሚስጥር እንደማለደም እናነባለን።

የእግዚአብሔር ቃል ኪዳን ለአብርሃም

1. ታላቅ ሕዝብ አደርግሃለሁ
2. እባርክሀለሁ
3. ስምህን ታላቅ አደርጋዋለሁ
4. ለበረከትም ትሆናለህ
5. የሚባርኩህን እባርካለሁ የሚረግሙህንም እረግማለሁ
6. የምድርም ነገዶች ሁሉ በእንተ ይባረካሉ

እግዚአብሔር በዘፍ. 17÷1-27 ለአብርሃም ዳግም ቃልኪዳን ቢያደርግለትም፣ /በ99 ዓመቱ እንደፈጸመ እናያለን (ማቴ.1÷1፤ ከባሳ. 6÷3-9) አብርሃም የተስፋውን ልጅ ካገኘ በኋላ እግዚአብሔር መልሶ እንዲሰጠው ሲጠይቀው በእምነት ታዘዘ (ዕብ.11÷19) አብርሃም ስይስሕቅ «የመስዋዕቱን በግ እግዚአብሔር ያዘጋጃል» ብሎ ሲያረጋግጥለት እናያለን (22÷1-19)።

ያዕቆብ በተለያየ ችግር አልፎ ታላቅ ሰው ሆነ በሙም እስራኤል ማለትም የእግዚአብሔር ልውል ተባለ (ዘፍጥ. 32÷28)። ስሰዚህም በእግዚአብሔር የተመረጡ ሕዝቦች በዚህ ስም እስራኤላውያን ተብለው ይጠራሉ። የያዕቆብም 12 ልጆች የእስራኤል ነገድ መሪዎች ይባላሉ (ዘፍጥ. 49)።

ወደ ግብጽ መውረድ ዘፍ. 39-50

እግዚአብሔር በዘፍጥረት 15÷13 እና 14 ለአብርሃም እንደነገረው በያዕቆብ ልጆች የራሱን ሕዝብ ለማቋቋም ዮሴፍን ተጠቀመበት። በ17 ዓመቱ ባሪያ እንዲሆን

የተሸጠው ዮሴፍ በ30 ዓመቱ የግብጽ ገዥ ሆነ። ከአሥር ዓመት በኋላም ያዕቆብና ቤተሰቡ በአጠቃላይ ሰባ ሰዎች ሆነው በረሀቡ ምክንያት ወደ ግብጽ ወረዱ (ዘፍጥ. 50÷20) በጌሤምም እንዲኖሩ በፈርዖን ተፈቅዶላቸው ከብት በማርባት እየበዙ ኖረዋል።

እስራኤላውያን ወደ ግብፅ እንዲወርዱ የእግዚአብሔር ዓላማ፦

1. እግዚአብሔር ቃል የገባላቸውን የከነዓንን ምድር ሕዝቡን እጥፍተው እንዲወርስ አስቀድሞ ሰአራት መቶ ዓመታት ወደ ግብፅ እንዲወርዱ አደረገ።
2. የእግዚአብሔር ሕዝብ በከነዓን ምድር ከአሀዛብ ጋር ተደባልቀው እንዳይረክሱ ጣአትን አምላኪ ከነበሩት ከአሀዛብ ጋር በጋብቻ አስቀድመው መርከስ ጀምረው ስሰነበር ጌታ ሰያቸው (ዘፍጥ. 46÷10፤ 38÷2) ግብጻውያን ግን እረኛ ስሰሚፀየፉ አይቀርቧቸውም ነበር (ዘፍጥ. 46÷3-5)።

ማጠቃለያ

የዘፍጥረት መጽሐፍ እግዚአብሔር ዘላለማዊና ሕይወት ሰጪ መሆኑን ሁሉም ሰዎች አንድ አምላክ ፈጣሪ ያላቸውና በአምሳሉ የተፈጠሩ መሆናቸውን ያስታውሰናል። እግዚአብሔር ቅዱስ ስሰሆነ በኃጢአት ሳይ መቆጣቱንና በምህረቱም ሰውን ከውድቀት ማንሳቱን ያስገንዝበናል።

የሰው ልጆች ከእግዚአብሔር ጋር ኅብረትን በማድረግ በመታዘዝ፣ በማመን፣ ስመደገፍና የተፈጠርንስትን ዓላማ በኑሮአችን እንዲያከናውን ማስተዋልን እንድናገኝ የሚረዳን ታላቅ መጽሐፍ ነው።

ዘጸአት

ዘጸአት በግሪኩ «ኤክሶዶስ» ከሚሰው ቃል የመጣ ሲሆን በእንግሊዝኛው «ኤክሰደስ» (Exodus) በግዕዙ መልቀቅ ወይም መውጣት ማለት ነው። (ሉቃ.9÷31፣ ዕብ. 11፤22) የዕብራይስጡን ትርጉም ስናይ ክዘጸአ. 1÷1፣ «እነዚህ ስሞች» በሚሰው ላይ ያተኩራል። ልክ እዲስ ኪዳን የብሉይ ኪዳን ቀጣይ ሆኖ እንደምናገኘው ይህ መጽሐፍ እግዚአብሔር ለአብርሃም ለይስሐቅ ለያዕቆብ የገባውን ቃል ኪዳን ሲፈጽመውና እስራኤልን ነጻ ሲያወጣ ከዘፍጥረት የሚቀጥል ታሪክ ነው። ዘፍጥረት በተሰያዩ ሁኔታዎችና ፈተና የሰውን ልጆች ውድቀት ሲያመለክት ዘጸአት ደግሞ እግዚአብሔር ሕዝቡን ነጻ በማውጣት፣ መታደጉንና ማዳኑን ያመለክተናል።

ጸሐፊው

የዘጸአት ጸሐፊ ሙሴ ሰመሆኑ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መረጃዎች አሉ (ዘጸአ. 17÷14፣ 24÷4፣ 34÷27)። ክብሱይ ኪዳን ኢያሱ 8÷31፣ ከአዲስ ኪዳን ማር.7÷10፣ 12÷26፣ ሉቃ÷22፣ 23 መረጃዎች ናቸው።

የተጻፈበት ዘመን

በ1445 ዓመተ ዓሰም ክክርስቶስ ልደት በፊት አካባቢ እንደሆነ ይገመታል። ይህም ከሁለት መረጃዎች አንጻር ነው።

ሀ/ ያዕቆብና ቤተሰቡ ግብፅ የደረሱት 1875 ዓ.ዓ. ሲሆን በዚያ የቆዩበት ጊዜ 430 ዓመታት ነው። (ዘጸአ. 12÷40፣ ገላ. 3÷17) ከዚህ የሚቀረው ደግሞ (1875-430 = 1445) ይሆናል።

ለ/ የሰለሞን ቤተ መቅደስ የተጀመረበት ዓመት 965 ዓ.ዓ. ሲሆን ከዘጸአት እስከ ነገሥት ያሉት ዓመታት ሲቆጠሩ 480 ከግብፅ ከወጡ በድምሩ (965480) 1445 ዓ.ዓ. ይሆናል (1ኛ ነገ. 6፤1)

ዓላማው

የእስራኤልን ከግብፅ ነጻ መውጣትና እንደ አንድ ነጻ መንግሥት ያሰው ሕዝብ ሆነው ያደጉበትን ታሪክ ዘግቧል። በቁጥር ስባ ሆነው ወደ ግብፅ የገቡት እስራኤላውያን ከ2-3 ሚሊዮን በሚገመት ቁጥር ጨምረዋል። በዚህ ምክንያት ጭቆናና ተጽዕኖ ስሰበሳባቸው እግዚአብሔር በሙሴ መሪነት እስራኤላውያንን ከባርነት ነጻ እንዳወጣቸው ሰማሳየት ነው።

የሙሴ ታሪክ በሦስት ዋና ክፍሎች ይከፈላል

የመጀመሪያው አርባ ዓመት - ይህ ዘመን ማንነቱንና ክብሩን ሲያስብ በግብፅ ራሱን ትልቅ አድርጉ የቆጠረበት ዘመን ነው።

ሁለተኛው አርባ ዓመት - በምድያም ምድረበዳ ማንም እንዳይደለ ተምሮበታል (ዕብ. 11÷23-29)

ሦስተኛው አርባ ዓመት - ጌታ በደካማው ሰው እንደሚጠቀም የተረዳበት ጊዜ ነው።

የሙሴ ጥሪ

ሙሴ ጥሪው እንደደረሰው ለአገልግሎት ብቁ እንዳልሆነ ለእግዚአብሔር ምክንያቶችን ሲደረድርና ከእግዚአብሔርም የተሰጠውን መልስ ከቃሉ እናያስን።

የሙሴ ምክንያት	የጌታ ምላሽ
ችሎታ የለኝም (ዘጸአ. 3፤11)	«እኔ ከአንተ ጋር እሆናለሁ» (ዘጸ.4÷12)።
መልዕክት የለኝም (ዘጸአ. 3፤13)	«ያለና የሚኖር» ላክኝ (ዘጸ.3፤14)።
ሥልጣን የለኝም (ዘጸአ. 4፤1)	«በእጅህ ያለችው ምንድናት?» (ዘጸአ. 4÷1)።
መናገር አልችል (ዘጸአ. 4፤10)	.....«ሂድ እኔም ከአፍህ ጋር እሆናለሁ፤ የምትናገረውንም አስተምርሃለሁ» (ዘጸአ. 4÷12)።
ሌሎችን ተጠቀም (ዘጸአ. 4÷13)	«በትርህን በእጅህ ይዘህት ሂድ» (ዘጸአ. 4÷17)።
ቁልፍ ቃል -	«የሕዝቤን መከራ በእውነት አየሁ፤... ሕዝቤን ታወጣ ዘንድ ወደ ፈርዖን እልክሀለሁ» (ዘጸአ. 3÷7-10)።

ዋና ዋና መልእክቶች

የሕዝቡን ክባርነት ነጻ መውጣት ሰሰሚነግረን ዘጸአት የደህንነት መጽሐፍ ይባላል (ዘጸአ. 15÷13-16)። የመጽሐፉ ታላላቅ ርዕሶች ነጻ መውጣትና እምልክ ናቸው።

አምሳያ

ሙሴ፡- የክርስቶስ ተምሳሌት ሲሆን (ዘዳግ. 18÷15) በተጨማሪም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ 720 ጊዜ ስሙ የተጠቀሰ የእግዚአብሔር ሰው ነው።

አስተዋጽኦ

I. በእግዚአብሔር ባሕርይና ከሰዎች ጋር ባለው ኅብረት፡-

1. የእግዚአብሔር ስምና ባህርይ ዘጸአ. 3፤13-15 «ያሰና የሚኖር» ያህዌህ በሚሰው ስሙና ክብሩ እንደተገለጸው የመገኘቱ እርግጠኝነት በዘጸአት 3፤6፣ 33፣ 34 ተገልጿል።

ትኩረቱም ምህረቱ (ዘጸአ. 20÷6) ታማኝነቱ (ዘጸአ. 2÷24-25፣ 3÷6)

ጽድቁ (ዘጸአ. 3፤13-15) ቅዱስነቱ (ዘጸአ. 3÷2-5)

እውነተኝነቱ (ዘጸአ. 3÷5) ለሰው ሕይወት አስፈላጊነቱን ለመግለጽ ነው (5÷1-18)።

ስለዚህ ስሙን ማወቅ ጌትነቱንና ባህርይውን ማወቅ ነው። የታሪክ ባለቤት በቅድስና በክብር ተዓምራትን በማድረግ የሚመለከው የሌለ መሆኑን (ዘጸአ. 3÷13-15፣ 15÷11፣ 6÷3)።

2. ሰው ከእግዚአብሔርና ከሰው ጋር ሊኖረው የሚገባው ኅብረት (ዘጸአ. 20-23)

ሀ/ የሕግ መሰጠት (ዘጸአ. 20÷1-17)

ለ/ የሥነ ምግባር መመሪያ (ዘጸአ. 20÷22-23÷33)

ሐ/ የእስራኤል መመረጥ (ዘጸአ. 19÷5-6)

3. የመገናኛ ድንኳን እግዚአብሔርን ለማክበርና ከእርሱ ጋር ለመኖር የጌታ በሕዝቡ መካከል መገኘት። (ዘጸአት 25-40)

II. የዘጸአት አስተዋጽኦ በዋና ትምህርቶቹ

(1) እግዚአብሔር ሕዝቡን ከጭቆና ነጻ ለማውጣት ሙሴን አዘጋጀው (ዘጸአ. 1-4)

(2) ሙሴ ከግብፃውያንና ከፈርዖን ጋር ያደረገው ድርድርና መቅሰፍቶቹ (5-12)

የመስፈርቶቹ ዓላማ - ፈርዖንና ሕዝቡ የእግዚአብሔርን ማንነት እንዲያውቁና የእስራኤል ሕዝብ የለምላኩን ሉዓላዊነት በመረዳት እንዲያመልክው ነው። መቅሰፍቶቹ ጌታ በግብፃውያን አማልክት ላይ አሸናፊ መሆኑን ያሳያሉ።

የተመታ አማልክት	የግብፅ አማልክት	
ሀ. ዘጸአ. 7÷20	የወንዝ ውሃ ደም መሆን	የናይልን ጣኦት OSIRIS
ለ. ዘጸአ. 8÷6	የጓጉንቸሮች መራራ	የጓጉንቸሮች አምላክ Hekt
ሐ. ዘጸአ. 8÷17	በትማል መወረስ	የመሬት አምላክ Seb
መ. ዘጸአ. 8÷24	የዝንብ መንጋ	የነፍሳት አምላክ OSIRS Wife Harkok
ሠ. ዘጸአ. 9÷6.7	የከብቶች ሞት	የከርማ መስዋእት Apis
ረ. ዘጸአ. 9-10	በሰውና በእንስሳት ላይ ቁስል የበቃ መናፍስት	Typhon
ሰ. ዘጸአ. 9÷24	ታላቅ ዘረዶ ከእሳት ጋር	የእየር አምላክ Shu
ሸ. ዘጸአ. 10÷13	አንበጣዎች	የአንበጣ ተከላካይ አምላክ Scrapia
ቀ. ዘጸአ. 10÷22	ጽኑ ጨለማ ለሦስት ቀናት	የፀሐይ አምላክ Ra
በ. ዘጸአ. 12÷29	የበኩር ሁሉ ሞት	የሁሉን ነገር እማልክት ለመምታት

(3) የእስራኤላውያን ጉዞ ወደሲና (12-15)

- ሙሴ የጌታ መልእክተኛ ሆኖ ከፈርዖን ጋር አየተመላለሰ የቆየበት ጊዜ አንድ ዓመት ያህል እንደሆነ ይገመታል። ይሁን እንጂ ፈርዖን ተሸንፎ ሲሰቅ 600,000 ያህል እግረኛ ወንዶች፣ ሴቶችና ልጆች ሲፈልመሩ ከ2-3 ሚሊዮን የሚደርሱ እስራኤላውያንን እንደወጡ ይገመታል (ዘጸአ. 12÷37፣ 38)። እግዚአብሔር ሕዝቡን መርቶ ከፈርዖን ባርነት ነጻ አውጥቶአል።

ቁሲካ (ዘጸአ. 12) - ይህ ምዕራፍ የመጽሐፉ መነከሰኛ ሥፍራ ሲሆን የክርስቶስ ኢየሱስ ሕዝቡን መዜኽቱን በአምላያነት ያሳየናል። ከዚህም የተነሳ ፋሲካችን ክርስቶስ ስለእኛ መታረዱ ተገልጿል (1ኛ ቆሮ. 5÷7)። ሌላ መዳኛ መድኃኒት ስለሌለ ደሙን በጉበናቸው ላይ የቀቡ የዕብራውያን ሰዎች ብቻ ሲድኑ ሌሎች ግን በበኩር ሞት እንደተቀጡ እናያለን (ዘጸአ. 12÷12-13)።

የመቅሰፍቱ ውጤት እጅግ አስቃቂ ስለነበር በፍጥነት አስራሔላውያን እንዲወጡ ተስምነው ይወጣሉ። እግዚአብሔር በቀን የደመና አምድ በሌሊት የእሳት አምድ እየሆነ ለጥበቃና ለችግር ጊዜ ብቻ ሳይሆን በመንገዳቸው ምሪትንና የሚያስፈልጋቸውንም ሁሉ በመስጠት ይመራቸው ነበር።

በዘጸአት 12 እንደምናነበው የፋሲካው መሰኮታዊ ሥርዓት ለአዲስ ኪዳን ክርስቲያኖች የሚሰጠን መልዕክት ይህን ይመስላል።

ሀ/ ነውር የሌለውን ጠቦት እረዱ (በዘዳ. 12÷3-6፣ 13)። ነገር ግን ነውር የሌለው መሆኑ ብቻ አያድናቸውም ከሞት መልአክ ሰመሰወር/ሰመዳን መቃኑንና ጉበኑን መቀባት ነበረባቸው። ነውር የሌለበት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ስለእኛ በመስቀል መሞቱን እምነን መቀበል ለደህንነታችን ያስፈልገናል። (ዕብ. 1፣ 15፣ 28 ኢሳ. 53፣ ዮሐ. 19÷14-16፣ 1ኛ ቆሮ.5÷7)።

ለ/ ደሙን መርጨት (12÷7፣ 12÷21-22) በጉን ማረድ ብቻ ሳይሆን ከበራቸው ውስጥ ሆነው የታረደውን በግ ምልክት በመርጨት የሞት መልአክ እንዲያልፍ ማድረግ ነበረባቸው።

4. የመተዳደሪያ ሕግና መመሪያ በሲና ተራራ መስጠቱ፣ እግዚአብሔር ሕዝቡን በታላቅ ድል ካወጣቸው በኋላ በምሥጋና ተሞልተው ለሦስት ቀን ወደ ሲና ምድረበዳ ተጓዙ (ዘጸአ. 15)። መራራውም ውሀ ወደ ጣፋጭነት ተሰወጠ (ዘጸ. 15-25) ጌታ በተለያየ ተዓምራት እየመራቸው በሦስት ወራት ጊዜ ውስጥ ወደ ሲና ተራራ ደረሱ (ዘጸአ. 19÷1-3) በዚያም ለእንድ ዓመት ጊዜ ቆይተው ከእግዚአብሔር ሕግን፣ የአኗኗር ሥርዓትን፣ የክህነት ሥርዓትን፣ የመባና የአሥራት ሕግጋትና በዓላት ተደነገጉ። እግዚአብሔርም ከህዝቡ ጋር የሚያድርበት ወይም የሚኖርበት ማምለኪያ ሥፍራ ተሠራ።

የሕጉ መሰጠት (20-24)

የተሰጠው ሕግ ለሕዝቡ ስርዓትን የሚያስይዝ፣ ሰው ከእግዚአብሔር ጋር ስለሚኖረው ግንኙነትና (20÷1-4) የሰው ከሰው ጋር የሚኖረው ኅብረት (20÷5-10) ምን መሆን እንደሚገባው የሚያሳይ ነው። ነገር ግን ሕግን በመጠበቅ ማንም ፍጹም አልሆነም። ሕጉ የእግዚአብሔርን ቅድስና እይቶ ሰው የእግዚአብሔር ጽድቅ እንደሚያስፈልገው እንዲያውቅ የሚረዳ ነው (ሮሜ 3÷10-31፣ ገላ.3÷15-18፣ መዝ.18÷7-11፣ ዕብ.9÷13-15፣ ገላ.4÷4-5፣ ሮሜ 8÷1-4)።

ሕጉቹ ሦስት ዓይነት ናቸው።

ሀ/ የስነ ምግባር ሕግ (ዘጸአ. 20÷3-17፣ 1ኛ ቆሮ. 10÷4)።

የስነ ምግባር ሕግጋት ዓላማ ትክክል የሆነውንና ያልሆነውን የሚለዩበት አሥርቱ ትዕዛዛት፣ ከጌታ የሆነውን መገሰጥ በመገንዘብ እውነተኛውን አምላክ ብቻ በመረዳት ማምለክና መታዘዝ እንዲችሉ ነው።

ለ/ የሕዝቡ መተዳደሪያ ደንብ (ዘጸአ. 21÷1-23)

ይህ ክፍል የእስራኤልን የእመጋገብ፣ የመራት አጠባበቅ፣ ዮተረጥ፣ የውትድርና አገልግሎት የጋብቻ፣ የመውለድ፣ የፍቺና ሌሎችም መተዳደሪያዎችን ያጠቃልላል።

ሐ/ የእምልኮ ሕግ ወይም የሃይማኖት ሥርዓት - ይህ ክፍል የክርስቶስን አዳኝነት በጥላነት የሚያመለክቱ እንደመነናኛው ድንኳን፣ ክህነቱን፣ ሰባቱን የሌዋውያን በዓላትን፣ አምስቱን የሌዋውያን መስዋእትና የመሳሰሉት ስርዓቶች ናቸው (ዘጸአ. 35-40፣ ዘሌዋውያን፣ ማቱ. 5÷17፣ 18 ሮሜ 10÷4፣ 1ኛ ቆሮ. 5÷7)።

ጌታ እነዚህን ሕጉች በመስጠት ከአካባቢያቸው ጣዖት አምላኪ ሕዝብ የሚሰያቸውንና ሰራሱ የሚቀድሳቸውን መተዳደሪያ ሰጣቸው። የሥነ ምግባር ሕጉች ቋሚ ሲሆኑ እብዛኞቹ የመተዳደሪያና የአምልኮ ሕጉች ግን ጊዜያዊ ነበሩ (ዘሌዋ. 17፣ ዘዳግ. 12÷20-24)። ሰው በራሱ እግዚአብሔርን ማስደሰት ይፈልጋል። ነገር ግን አይችልም ምክንያቱም ከሕግ አንዱቱን ያፈረሰ ሁሉንም አፍርሷልና።

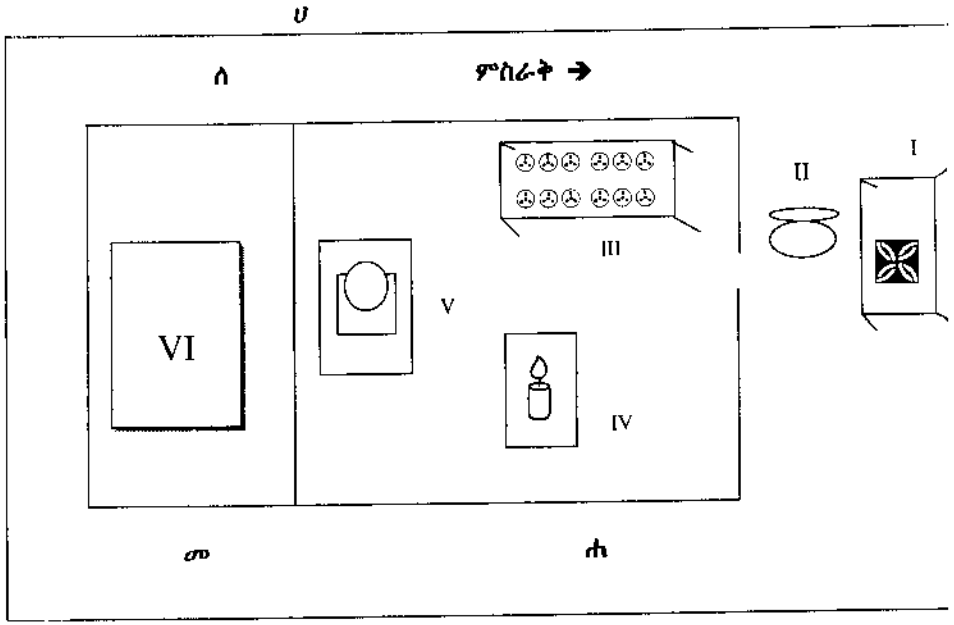
4. **የመገናኛው ድንኳን** (ዘዳግ. 25-40) - እግዚአብሔር ሰሙሴ እንድ ቅዱስ ማደሪያ ሥፍራ እንደሚፈልግ ነገረው። ባስልኤልና ኤልያብ በእግዚአብሔር መንፈስ ጥዝብና ብልሀት ተሞልተው መገናኛ ድንኳኑን ሲሠሩ (ዘጸአ. 31÷1-10) ሕዝቡም በፈቃዱ ስጦታን ሲሰጡ ወሰኑ (ዘጸአ. 31፣ 35፣ 36)።

የመገናኛው ድንኩን አሠራር፦

ሀ/ እደባባዩ

የመገናኛው ድንኳን የሚያርፍበት ክልል የውጨ እደባባይ ይባላል። ርዝመታቸው 13.7 ሜትር በሆኑ መጋረጃዎች ይሸፈናል። መጋረጃዎቹም በነሐስ አምዶች የሚሰቀሉ ሲሆን አንዱ ክሌላው በ2.3 ሜትር ይራራቃል። መግቢያው በር በስተምሥራቅ አንድ ብቻ ሆኖ 9 ሜትር ያህል ስፋት ነበረው።

የመገናኛው ድንኳን

ሀ - አደባባይ
I. መሠዊያ
II. የመታጠቢያ ሳህን

ለ- የመገናኛው ድንኳን

ሐ- ቅድስት ሥፍራ
III. ገበታ
IV. የወርቅ መቅረዝ
V. የዕጣን መሠዊያ

መ- ቅድስተ ቅዱሳን
VI. የቃልኪዳኑ ታቦት

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

1. መለኮታዊ መቤዠት /1-18/
2. ቃልኪዳን በሲና /19-24/
3. አምልኮ /25-40/

I. መሠዊያ

ይህ አንድ አስራኤላዊ ወደ አደባባዩ ከገባ በኋላ መስዋእት የሚያቀርብበት ገላጣ ሥፍራ ላይ ይገኛል። ከነሐስ የተሸፈነ ሆኖ አንደሉሎቹ የመገናኛ ድንኳን ዕቃዎች ሁሉ ተንቀሳቃሽና አገልግሎቱም መስዋእቶችን በማቅረብ የኃጢአት ሥርየት ለማግኘት ነበር (ዘጸአ. 27÷1-8፣ 38÷1-7)።

II. የመታጠቢያ ሳህን

ከነሐስ የተሠራና ካህናቱ ወደ ቅድስት ከመግባታቸው በፊት ለመንጻት የሚታጠቡበት ሥፍራ ነው (ዘጸ. 30÷18፣ 38÷8፣ 40÷30)።

ለ/ የመገናኛው ድንኳን

በአደባባዩ በስተምዕራብ ይገኛል፣ ቁመቱ 13.7 ሜትር ሲሆን ስፋቱ 4.6 ሜትር ነው፣ ቅድስት ሥፍራና ቅድስተ ቅዱሳን በመባል በሁለት ይከፈላል።

ሐ/ ቅድስት ሥፍራ

በዚህ ሥፍራ ሦስት ዐበርቅ የተሰበጡ ዕቃዎች ይገኛሉ። እነርሱም የሚከተሉት ናቸው።

III. ገበታው ይህ በቅድስት ሥፍራው ውስጥ በሰተሰሜን ይተመጣል፣ (ዘጸአ. 25÷25-30)። አርሾ የሌለባቸው ካህናቱ የሚበሏቸውን 12ቱን የእስራኤል ነገድ ቁጥር የሚወክሉ ቂጣዎች ይዟል። የእግዚአብሔር ሕዝብ ለሕይወቱ ምግብ ያስፈልገዋል።

IV. የወርቅ መቅረዝ

ይህ የወርቅ መቅረዝ ሰባት ራስ አለው (ዘጸአ. 25÷31-40)። ሌለቱንም በሙሉ ያበራል፣ የሚገኘውም በስተደቡብ ነው። ወደዚህ ሥፍራ የሚገቡት ካህናት ብቻ ናቸው።

V. የእጣን መሰዊያ ይህ ቅድስትንና ቅድስተ ቅዱሳኑን በሚከፍለው መጋረጃ ፊት ለፊት ይገኛል (ዘጸ. 30÷1-10)። ካህናቱም ሁልጊዜ ያጥኑበታል።

መ. ቅድስተ ቅዱሳን

ይህ 4.6x4.6 ሜትር ስፋት ገደማ ክፍል ነው። በቅድስትና በቅድስተ ቅዱሳኑ መካከል መጋረጃ አለ። ወደ ቅድስተ ቅዱሳኑ የሚገባው በዓመት አንድ ጊዜ

የማስተሰርያ በዓል ልለት ሊቀካህኑ ብቻ ነበር። በአዲስ ኪዳን ግን ክርስቶስ ሊቀካህናችን ብቻ ሳይሆን ኃጢአታችንንም ያስተሰረየልን ስለሆነ መስዋዕት በማንኛውም ጊዜ ወደ እግዚአብሔር የመቅረብ መብት አለን።

IV. የቃል ኪዳኑ ታቦት

በቅድስተ ቅዱሳን ውስጥ የቃልኪዳኑ ታቦት ይገኛል (ዕብ. 7÷23-25)። በክርስቶስ በኩል ወደ መሰዊያው ሥፍራ የመግባት አድል አንዳገኘን ቃሉ ይመሰክራል (ዕብ.10÷11-23 ዘጸአ. 25÷8)። ታቦቱ በብሩህ አስደናቂ ደመና የተሸፈነው እግዚአብሔር በክብር በሕዝቡ መሃከል መገኘቱን ያመለክታል (1ኛ ዮሐ. 2÷2)።

የታቦቱ ሽፋን የስርየት መክደኛ ተብሎ ይጠራል (ዘጸ. 25÷10-22፣ 37÷1-9) በማስተሰርያውም ቀን ሊቀካህኑ ስለእስራኤል ሕዝብ ኃጢአት በዚያ ደም ይረጭ ነበር (ዘጸአ. 25÷22 ዘኁል. 7÷8-9)። የሥርየት መክደኛው ክንፁህ ወርቅ ይሠራል። ሁለት መላእክቶች (ኪሩብ) በስርየቱ መክደኛ ጠርዞች ላይ ፊታቸውን አንዱ ወደሌላው መልሰው ክንፋቸውን በስርየት መክደኛው ላይ ይዘረጋሉ። ሁለቱም መላእክት ጉንበስ ብሰው የስርየት መክደኛውን ያመለክታሉ። በዚህ ሥፍራ የእግዚአብሔር ክብር ያድር ነበር። የእግዚአብሔር ክብር ሲነሳም አርሱን በመከተል ሕዝቡ ይጓዙ ነበር።

በምህረቱና በቸርነቱ ፈቃዱን ለሕዝቡ በመግለጽ ይመራቸዋል። በዚህ ክዳን ያለው ሣጥን በሚመስል ታቦት ውስጥ ሙሴ እንዲያስቀምጥ የተነገሩት ነገሮች አሥርቱ ትዕዛዛት ያሉበት የድንጋይ ጽላት ናቸው (ዘጸአ. 16÷21፣ ዕብ. 9÷4)። መና ያለበት የወርቅ መሶብ (ዘጸ. 16÷33፣ ዕብ. 9÷4) የበቀለች የአሮን በትር (ዘኁል. 17÷10፣ ዕብ. 9÷4)።

ሉዋዊ ሊቀ ካህን	ሊቀ ካህናችን ኢየሱስ
ወደ ምድራዊው መገናኛ ድንኳን ይገባ ነበር	ወደ ሰማይ ገባ (ዕብ. 9÷12)
በዓመት አንድ ጊዜ ይገባ ነበር	አንድ ጊዜ ፈጽሞ ገባ (ዕቡ. 9÷12)
ከመጋረጃው ደርባ ይቆም ነበር	መጋረጃውን አስወገደ (ዕቡ. 10÷20 ማቴ. 27÷51)
ለራሱ የኃጢአት መስዋዕት አቀረበ	ስለእኛ ኃጢአት ብቻ መስዋእት አቀረበ (ዕብ. 10÷11፣ 12፣ ዮሐ. 3፣16)
የኮርማና የፍየል መስዋዕት አቀረበ	የገዛ ደሙን መስዋእት አቀረበ

በተጨማሪም የዘጸአት መጽሐፍ ስለክህነት አኗኗር፣ አገልግሎትና አለባበስ ያስተምራል (ዘጸአ. 28፣ 29) ካህኑ ስለሕዝቡና ስለራሱ በእግዚአብሔር ፊት መስዋዕት ሰማቅረብ የደም መስዋዕት ይዞ ለይቅርታ ሰመማለድ ወደ ቅድስተ

ቅዱሳኑ ይገባል (ዕብ. 5÷6፣ 8÷1-7፣ 9÷12፣ 1ኛ ጢሞ. 2÷5)። ካህናቱም እንዲለብሱ የታዘዙት ልዩ ልብስ ነበራቸው (ዘጸአ. 28÷40-43፣ 39÷27-29)። በአባቶች (በአነአብርሃም) ዘመን አንድ ካህን መልከጼዴቅ ብቻ ተጠቅሶ እናያለን (ዘፍጥ. 14÷18)። ሊቀ ካህኑ አሮንም የተለየ ልብስ ነበረው (ዘጸአ. 28÷4-39)።

ዘሌዋውያን

የዚህ መጽሐፍ ታሪክ ከዘጸአት የሚቀጥል ሲሆን ነጻ የወጣውና አምላኩም ቃል ኪዳን የገባለት ሕዝብ በሥርዓት ቅዱሱን ጌታ በማምለክ ሕይወቱን መምራት እንዳለበት ያስተምር (ዘጸአ. 40÷26-33፤ ዘሌዋ. 1÷1-2)።

መጽሐፉ በአብዛኛው ጌታ ለራሱ ጠርቶ የለየውን የሌዋውያንን ክህነታዊ አገልግሎት መመሪያና ሕግ የሰጠበት ስለሆነ የመጽሐፉ ርዕስ ዘሌዋውያን ተሰኝል። ትኩረት የሚሰጠውም እግዚአብሔር ወደ ቅድስናው መጥራቱን ነው (ዘሌዋ. 11÷45)። መጽሐፉ ከሌዊ ወገን ለሆኑ ካህናት የአገልግሎት መመሪያ ቢሆንም አብዛኛዎቹ ሕጉቹ ለሁሉም እስራኤላውያን ናቸው።

ጸሐፊው

እግዚአብሔር እነዚህን ቃሉች ለሙሴ እንደተናገራቸው በዚሁ መጽሐፍ ብቻ 56 ጊዜ ያህል ተጠቅሷል። ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስም ሙሴ እንደጻፈው ተናግሯል (ዘጻ. 14÷1፤ 6÷1፤ 8÷1፤ 11÷1፤ 12÷1፤ ማር. 1÷44፤ ዘሌዋ. 13÷49)።

ቁልፍ ቃላት

- የዘሌዋውያን መጽሐፍ ዋነኛ ቁልፍ ቃል ቅድስና ነው። (ዘሌዋ. 19÷2፤ 11÷44-45፤ 7÷26) «እኔ እግዚአብሔር አምላካችሁ ቅዱስ ነኝና ቅዱሳን ሁኑ።» ይህም ቃል ከሌሉች መጽሐፎች ይልቅ ተደጋግሞ ሰ152 ጊዜ ተጠቅሷል። ሌሉች ተጨማሪ ቁልፍ ቃሉችም «መሰዋእት» 42 ጊዜ ያህል፤ «ካህን» 189 ጊዜ፤ «ደም» የሚለውን 86 ጊዜ፤ «ማስተሰረይ» 45 ጊዜና በአጠቃላይ ከዘሌዋውያን መጽሐፍ በአዲስ ኪዳን 90 ጊዜ ተጠቅሶ እናገኛለን።

የመጽሐፉ ዓላማ

የተጻፈበት ምክንያት፤ ሥነ ሥርዓትንና እውነተኛ አምልኮን ለማስተማር ነውና በእግዚአብሔር ቤት ሥርዓት እንደሚያስፈልግ ይገልጻል።

የተጻፈበት ዘመን

የተጻፈውም ከግብጽ ከወጡ ከተወሰነ ወራት በኋላ በሲና ተራራ የእንድ ዓመት ቆይታ ጊዜ ነው። መጽሐፉ በአብዛኛው ሕግና ደንብን ከታሪክና ምሳሌዎች ጋር ያሳየናል ይህም ሁለት ክፍሉች አሉት። የመጀመሪያው ክፍል ከእግዚአብሔር ጋር የጠራ ግንኙነትን ስለማግኘትና በመሰዋእትና በመንጻት ሕግ፤ ማድረግ በሚገባቸው ላይ ሲያተኩር የመጨረሻው ክፍል ደግሞ እንደ እግዚአብሔር ሕዝብ በመኖር ላይ ያተኩራል። የእግዚአብሔር ሰዎች እንዴት ማምለክ እንደሚገባቸውና ከሌሉች ጋር

ማነጽራዊ ኑሮን በተመለከተ የሚተዳደሩበት ደንብ ነው። (ዘሌ. 19÷18፤ ማቴ. 22÷39፤ ማር. 12÷31፤ ሉቃ. 10÷27)። እነዚህን ሕጉች እግዚአብሔር ለእስራኤል ሲሰጥ ሁልጊዜ የሚከናወኑትን፤ ወቅታዊ ግብረገባዊና በመሳሰሉት ጉዳዩች ላይ የተሰጡ ቢሆኑም ምንም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ ዓላማው ለመታዘዝ ለማድረግና ለመኖር መመሪያን መስጠት ነው።

በአዲስ ኪዳን የመንጻት መስዋእት ማቅረብ የማያስፈልገን ፍጹም የሆነው መስዋእት ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጹም መንጻትን ስላመጣልን ነው። እነዚህ ሥርዓቶች ግን የክርስቶስ ሞት እንዴት ከኃጢአታችን እንዳነጻን ለመረዳት ያስፈልጉናል።

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

I. አምስቱ መስዋእቶች (ም. 1-7)
II. የአሮንና የልጆቹ ሲቀክህነት (ም. 3-10)
III. የመቀደስና የመንጻት ሕጉችና ደንቦች (ም. 11-15፤ 17-22)
IV. የሥርየት ቀን (ም. 16)
V. የጻነው ሕዝብ የሕይወት መመሪያ (ም. 18-20)
VI. የክህነት ደንቦችና የተለያዩ የአይሁድ በዓላት (ም. 21-23)
VII. ተጨማሪ ሕጉች ተሰፋዎችና ማስጠንቀቂያዎች (ም. 24-27)

የመስዋእት ዓይነቶች (ዘሌዋ. 1-7)

- እነዚህ መስዋእቶች ወደ እግዚአብሔር ፊት ለመቅረብ የሚያስችሉ ለማመስገን፤ ለጻሉት፤ የኃጢአት ይቅርታን ለማግኘት የሚቀርቡ መስዋእቶች ናቸው።

1. <u>የሚቃጠል መስዋእት</u> (ም. 1) - ተባዕት ሆኖ ነውር የሌለበት እንስሳ፤ እንደሚያቀርበው ሰው አቅም ለእግዚአብሔር በውዴታ/በፍቅር የሚቀርብ ነው።። ዓላማውም ጌታን ለማክበር ከአጠቃላይ ኃጢአት ለመንጻትና ራስን ለእግዚአብሔር የማቅረብ ምልክት ነበር። የእንስሳው ሁሉም ክፍል ይቃጠላል። (ዘሌ. 1÷3-17÷5፤ 7፤ 6÷9-13፤ ከዕብ. 10÷1-3፤ 10፤ 11)።

2. <u>የእህል ቁርባን መስዋእት (ም. 2)</u> - እግዚአብሔርን ለማመስገን በፈቃደኝነት የሚቀርብ ስጦታን ሁሉ ያጠቃልላል። ለምሳሌም እርሾ የሌለበት ቂጣ፤ ጨው ያለበት ዳቦ ወዘተ. የበኩራትን ፍሬ ለእግዚአብሔር በመስጠት ሕይወታቸውን ለጌታ ለማስገዛትና አክብሮትን ለመስጠት ከፊሉ ሲቃጠል ከፊሉን ካህናት ይበሉታል (ዘሌዋ. 2÷1-16፤ 6÷14-23)።

ይህ መስዋእት ብቻውን ሳይሆን በእግዚአብሔር ፊት ተቀባይነት እንዲያገኝ ከሌሉች የኃጢአት ማስተሰሪያ መስዋእቶች ጋር የሚቀርብ ስጦታ ነው።

3. <u>የደህንነት (የሰላም) መስዋእት (ም. 3)</u> - በእግዚአብሔርና በሰው መካከል ኅብረትን ለመጠበቅ ሲሆን ከችግር ስለመዳን፣ ስለመሐላ፣ ስዕለትና በረከት ምሥጋና ለማቅረብ በበጉ ፈቃድ የሚቀርብ ነው። እንደአቅም ተባዕት ወይም እንስት እንስሳ መስዋእት ቀርበው፣ ስቡ ተቃጥሎ ሌላው በኅብረት ይበላል (ዘሌዋ. 19÷5-8፣ 22÷21-25)።

4. <u>የኃጢአት መሥዋእት (ም. 4)</u> - የኃጢአት ይቅርታን ከእግዚአብሔር ለማግኘት ነው። (ዘሌ. 4÷1-35፣ 6÷24-30)። ይህ መስዋእት በሊቀ ካህኑ ብቻ በዓመት አንድ ጊዜ ይቀርባል።

5. <u>የበደል መስዋእት (ም. 5-7)</u> - ስውን ወይም እግዚአብሔርን በመበደል ለተፈጸመ ስህተት ማስወገጃ የሚቀርብ፣ የተበደለው ሰው ካሣ ይሰጠዋል። ለእግዚአብሔር ነውር የሌለበት አውራ በግ መስዋእት ይቀርባል። ስቡ ይቃጠልና የቀረውን ካህናት ይበሉታል (ዘሌዋ. 5÷14-6፣ 7÷1-7)።

<u>ክህነትና የክህነት ሥርዓቶች (8-22)</u>

የክህነትን አገልግሎትና ያሳቸውን የሥራ ድርሻ ያመለክታል። ካህናት ራሳቸውንና ሕዝቡን ወደ እግዚአብሔር በንስሐ ሰማምጣት የሚያቀርቡ መካከለኛ ሆነው እንዲቀርቡ እግዚአብሔር አሮንና ልጆቹን እንዴት በመቅደሱ ውስጥ እንደሚያገለግሉ ምሪትን ሰጥቷል።

ይህም ታላቁ ካህናችን ክርስቶስ ኢየሱስ ፍጹም እምላክና ፍጹም ሰው ኃጢአት የሌለበት መካከለኛ ሆኖ ወደ ሰማያት በራሱ ደም የገባውን ርህሩህና ንፁህ ጌታ የራሱን ደም በማቅረብ ለሰው ዘር በሙሉ አንድ ጊዜ ለዘላለም መስዋእት መሆኑን ያመለክተናል። በእርሱም ተቀድሰን ከአምላካችን ጋር በመጽናት እንድንመላለስ ያስተምረናል (ዕብ. 9÷24፣ 25 ዮሐ. 3÷16፣ ዘሌ. 18÷30፣ 19÷2፣ 18፣ 30፣ 34፣ 20÷26፣ 21÷1-4)።

<u>የእስራኤላውያን ታላላቅ በዓላት (ዘሌዋ. 23÷6-25)</u>

የበዓላት ዓላማ እግዚአብሔርን ለማምለክ ነው። በእነዚህ የተሰያዩ በዓላትና ወቅቶች እስራኤላውያን በተደጋጋሚ የእግዚአብሔር ቅዱስ ሕዝብ እንደሆኑ ይነገራቸው ነበር። ከኃጢአት በመለየት፣ በፍጹም መሰጠት፣ ከእግዚአብሔር ጋር ኅብረት በማድረግ፣ ውሳኔውን በመቁጠር ማምለክና ምስጋና ማቅረብ የሁልጊዜ ተግባራቸው እንዲሆን ይጠበቅባቸዋል።

1. የሰንበት በዓል - (ዘሌዋ. 23÷1-3) በማረፍና ከሥራቸው በመለየት የእግዚአብሔርን የፍጥረት ሥራ እንዲያስታውስና ከግብጽ ባርነት ነፃ መውጣታቸውን እንዲያስቡ ነው (ዘዳ. 5÷12-15ን ከማር. 2÷27-28)።

2. የፋሲካና የቂጣ በዓል

(ዘሌዋ. 23÷4-8) ከግብጽ የወጡበትን ቀን ምክንያት በማድረግ እያንዳንዱን ለማስታወስ በየዓመቱ በአንደኛው ወር በ14ኛው ቀን የሚከበር የመቤዠታቸው በዓል የፋሲካ በዓል ነው። ክርስቶስ በእኛ ምትክ መሞቱን ያስተምረናል።

3. የመከር በኩራት በዓል (ዘሌዋ. 23÷9-14፣ ዘኁል. 28፣ ዘጸ.23) በመከር ወቅት መከሩን በሙሉ ያሟሉ እስቀድመው የመጀመሪያውን ነዶ ሰጌታ ክፍ አድርገው በመያዝ ይወዘውዛሉ። በኩሩን ስጌታ የመስጠት በዓል ነው።

4. የጴንጠቆስጤ (የመከር) ወይም የቂጣ መወዝወዝ በዓል (ም. 23÷15-22) ይህ በዓል ሁለት ቂጣዎች ለእግዚአብሔር የሚቀርቡበት በዓል ነው። ከፋሲካ በኋላ በ50 ቀን ይከበር ነበር።

5. አዲስ ጨረቃና የመለከት ድምጽ በዓል (ዘሌዋ. 23÷23-25) ይህም በመጨረሻ ዘመን እስራኤል መንግሥታን እንደምታቋቁም የሚገልጽ ትንቢት ነበር (ኢሳ. 18÷3፣ 7፣ ኢዩ. 2÷15-32)። በእያንዳንዱ ወር መጀመሪያ መለከት በመንፋት ሲያውጁ የሰኛው ወር መጀመሪያ ቀን የመለከት በዓል ይባላል።

6. የማስተሰርያው ቀን በዓል - (ዘሌዋ. 3÷26-32) ይህ በዓል የመለከት ድምጽ መታሰቢያ በዋለ በ10ኛው ቀን ይውላል። ሊቀ ካህኑ በዓመት አንድ ቀን የደም መስዋእት ይዞ ወደቅድስተ ቅዱሳኑ የሚገባበት ቀን ነው። በዚህ በዓል እስራኤላውያን ሁሉ ተጸጽተው ያሰቅሱ ነበር። ይህ በዓል እሳባቸውን ሥራቸውን ትተው በንስሀ የሚውሉበት ቀን ነው። ያለዚያ ግን በሞት ፍርድ ይቀጣሉ።

7. የማደሪያው ድንኳን በዓል - (ዘሌዋ. 23÷33-34) ከግብጽ ባርነት ወጥተው ወደከነዓን ወደ ተስፋይቱ ምድር መግባታቸውን እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር በመሆን መምራቱን ያሳስባቸዋል (ዘዳግ. 31÷9-13)።

8. የሰባተኛው ዓመት በዓል (ዘሌዋ. 25÷1-7፣ 18-22) ስድስት ዓመት ከዘሩ በኋላ ሰባተኛው ዓመት ምድሪቱን የሚያሳርፉበትና እነርሱም የማይሠሩበት ድሆችንም የሚያስቡበት እገልጋዮች ሁሉ በፀጥታ የሚያርፉበት ዓመት ነው።

9. የኢዮቤልዩ (50ኛ ዓመት በዓል) - (ዘሌዋ. 25÷8-21) እግዚአብሔር ለእስራኤል የሰጠው ልዩ የነጻነት ዓመት በየ50 ዓመቱ የሚከበር ባሪያዎቻቸው ነጻ የሚያወጡበት ከ7 ጊዜ 7 ዓመት በኋላ ወደየቤተሰቡ ርስት የሚመለሱበት በዓል ነው። ይህም የእነርሱን የባርነት ዘመን የሚያስታውሳቸውና ነጻ ላወጣቸው ጌታ እንዲኖሩ የሚያስተምራቸው ነው።

በሲና ተራራ የተሰጡአቸው ሕጐች ሥርዓቶች ደንቦችና በዓላት የእስራኤልን ሕዝብ ከሌሎች ጣዖት አምላኪዎች የተለየ ያደርጋቸዋል። ይህም ከእግዚአብሔር

ሃሣብ ጋር የሚያስማማቸው ስቃልኪዳኑም ሕዝብ ያስውን መልካም ዕቅድ እንዲፈጽሙ የሚያዘጋጃቸው ጥርጊያ መንገድ ነው። በእምነትና በመታዘዝም የቃልኪዳን ግንኙነትን ማጽናት ለጥቅም እንደሆነ በረከትን ስመውረስም እንደሚያስችል ከዘሴዋውያን መጽሐፍ እንረዳለን።

ማጠቃለያ

የዘሌዋውያን መጽሐፍ እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር እንደሆነ ያስረዳል (ዘሌዋ. 1÷1-6፣ 7÷18፣ 1-22÷16)። እግዚአብሔር ቅዱስ ነው፣ ሕዝቡም እንዲቀደስለት ይፈልጋል (ዘሌዋ. 11÷41፣ 45፣ 19÷2)። ኃጢአት እንዲስተሰረይ የደም መስዋእትን እንደሚያስፈልግና እግዚአብሔር ስፍጥረቱ ግድ የሚሰው ሥርዓት የተሞላና ሕዝቡ በሥርዓት እንዲኄድ የሚፈልግ አምላክ እንደሆነ ያሳውቃል። ብቻውን ጌታ የሆነውን የሚመስከውን አምላክ መታዘዝና ማገልገል ከሕዝቡ እንደሚጠበቅ (ዘሌዋ. 17÷1-9፣ 20÷1-5) የሚያስረዳን መጽሐፍ ነው።

ዘኍልቁ

የዘኍልቁ - የግዕዝ ትርጉም መሳፍርት

ዘኍልቁ - «የቆጠራ መጻሕፍት» በግሪክ «አሪትሞይ» ይባላል። ትርጓሜውም ቁጥር ማለት ሲሆን፤ ስያሜው በምዕራፍ 1፣ በ2ኛው ዓመት ከግብጽ ከወጡ በኋላና በምዕራፍ 26 በ14ኛው ዓመት በተደረጉት ሁስት ቆጠራዎች ላይ የተመሠረተ ነው። የዕብራይስጡ «በሚድባር» ማለትም በምድረበዳ ውስጥ ከሚሰው የመጀመሪያ ቁጥር (1:1) የተወሰደ ሲሆን ትርጓሜውም ደበረ፣ ብቸኛ ሆነ፣ ገለልተኛ ሆነ ማለት ነው። ይህም የምድረበዳውን ገለልተኛ ጉዞ ያመሰክታል። ዘኍልቁ ከአንድ ዓመት የሲና ቃልኪዳን ምስረታ በኋላ የ39 ዓመት የምድረበዳ ጉዞ ልምምዳቸውን ያሳየናል። (ዘኍል. 1÷1፣ ዘዳግ. 1÷1)።

የመጽሐፉ ዓላማ

እስራኤል የተስፋይቱን ምድር ለመውረስ እንደተዘጋጀች፣ በኃጢአት ምክንያት እንደተቀጣችና እንደዘገየችና እንደገና ጉዞው እንደቀጠለ ታሪኩን ለመግለጽ ጽፏል።

ጸሐፊው

ሙሴ በ1450 - 1410 ዓ.ዓ. በሕይወቱ መጨረሻ አካባቢ በሞአብ እንደነበረ ይነገራል። ይህም ከግብጽ ከወጡ ከአንድ ዓመት በኋላ እስከ ከነዓን መግባት ያለውን ጊዜ ያጠቃልላል። ሕግንና ሥርዓትን ከተቀበለበት ከሲና የሚቀጥል ታሪክ ነው።

የቦታ አቀማመጡ

በሲና በረሃማ ቦታ ደቡብ ምሥራቅ በሚገኘው ከፍል ውስጥ እግዚአብሔር ለሙሴ በሰጠው መመሪያ የመገናኛውን ድንኳን በመሥራት ሊደመድም፣ በዘሌዋውያን አጠቃቀም ይገልጻል። ዘኍልቁ ደግሞ ከሲና የተነሳውን የእስራኤላውያንን ጉዞ ያሳየናል።

ቁልፍ ጥቅስ

«...ተዓምራቴንና ክብሬን ያዩ እነዚህ ስዎች ሁሉ ዐሥር ጊዜ ስሰተፈታተኑኝ ነባራንም ስላልሰሙ በእውነት ለአባቶቻቸው የማልሁላቸውን ምድር አያዩም። ከእነርሱም የናቀኝ ሰው ሁሉ አያያትም» (ዘኍል. 14÷22-23)።

ዋና ገጸ ባሕርያት

ሙሴ - ታላቁ መሪ
አሮን - ሊቀ ካህን የሙሴ ወንድም
ማርያም - የሙሴና የአሮን እህት

ኢያሱና ካሌብ - ጌታን የታመኑ ሰላዮች፣ ከትውልዳቸውም መካከል የተስፋይቱን ምድር ከነዓንን የወረሱ።

በታምኞ 1. ከሲና ወደ ቃዴስ
2. ከቃዴስ ወደ ቃዴስ
3. ከቃዴስ ወደ ከነዓን

ዋና ርዕሶች

ቆጠራ የእግዚአብሔር ሕዝብ ሥርዓት ያለው፣ የተደራጀ፣ የተለየና ቅዱስ ሕዝብ እንዲሆን ሙሴ በእግዚአብሔር ትዕዛዝ ሁለት ጊዜ ሕዝቡን በመቁጠር ለመከላከልና ለውጊያ አዘጋጅቷል።

ዐመፃ የዘጎልቋ መጽሐፍ የሰውን አመፀኝነትና አለመታዘዝ፣ በእግዚአብሔር ታማኝነት ላይ ማመጽ፣ በዓመፃቸው ለ40 ዓመት በምድረበዳ እንዳንከራተታቸው ኃጢአትን የሚቀጣ አምላክ ነው።

ቃልኪዳን ቃልኪዳን አክባሪው እግዚአብሔር የተስፋ ቃሉን ለመፈጸም ሕዝቡን ታግሦ ተሸክሞሟል። ለእውነተኛ አምልኮ የለያትን የተስፋይቱን ምድር ከነዓንን ለሕዝቡ እንዳወረሰ በፍቅር እየመራ ከፍጻሜ የሚያደርስ እንደሆነ እናነባለን።

ከእስራኤል ጉዞ የሚገኙ ትምህርቶች

1. በተለያየ ችግር ውስጥ የማይተወውን አብሮ የሚያልፈውን እግዚአብሔርን መታመን (መዝ(3)+5፣ ዘጎል. 13+26-14+250)።

2. እግዚአብሔር አምላክ እንደቸርነቱ መጠን የሚያስፈልገንን ሁሉ ይሰጣል (ፊልጵ. 4+19)

መሪዎች ስጣቸው - 1+1፣3
ምግብ » - 11+6-9
ሥጋ » - 11+31-33
ውሃ » - 20+8
የተስፋይቱን ምድር - 14+7፣ 8

3. እግዚአብሔር እንደመመሪያውና እንደትዕዛዙ ሲመላክ ይገባዋል። እስራኤላውያን ግን ትዕዛዙን ባለመቀበላቸው በበረሃ አለቁ (ዘጎል. 26+1)።

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

1. እስራኤል ከሲና ወደተስፋይቱ ጉዞ ዝግጅት (1+1-10+10)

2. ከሲና ወደ ቃዴስ (10+11-12+16)

3. እስራኤል በቃዴስ በዓመጽ ምክንያት ዘገየ (13+1-20+13)

4. ከሞዓብ ሜዳ የተስፋይቱን ምድር ተዋግቶ መውረስ (22+2-32+42) የተለያዩ መመሪያዎችና ሥርዓቶች (33-36)

ዋና ዋና ትምህርቶቹ

ስጉዞ መዘጋጀት (1-12)

- እስራኤል ወደ ሲና ተራራ ከመውጣታቸው በፊት ተቆጥረው ነበር፣ ሴቶች፣ ልጆችንና ሌዋውያንን ሳይጨምር ቁጥራቸው 600,000 ያህል ነበር። ከአርባ ዓመታት በኋላም ዐመፀኛው ትውልድ በምድረበዳ አልቆ ተመሳሳይ ቁጥር አናገኛ ሰን። እግዚአብሔር በነገድ እንዲቆጠሩ ሲያደራጅ ካህናትንና ሌዋውያንን ሲመርጥና ተግባራቸውን ሲያመለክት ስሕዝቡ መመሪያን እንደስጠ ይህ ክፍል ያመለክተናል (ዘሌዋ. 1፣ 2)።

- ዘሌዋውያን ነ ኩር ልጅን በመተካት የማደሪያውን ድንኳን እንዲያገለግሉ ተመረጡ (ዘጸአ. 40+1-3 ዘጎል. 6+22-9+14)። የማደሪያው ድንኳን በሕዝቡ መካከል ሲሆን ሌዋውያን በሦስት ቤተሰብ ተከፍለው (የጌድሶን የቀዓትና የሜራሪ ልጆች) በየአቅጣጫው በመጎናኛው ድንኳን አደባባይ አጠገብ ሲሰፍሩ ሙሴ አሮንና የካህናት ወገን የመግቢያውን በር ይጠብቁ ነበር። በስነዓን ጉዞአቸውም ወዴት እንደሚሄዱ አያውቁምና እግዚአብሔር ምሪትንና ስኬትን ለመስጠት ቀን በደመና ሌሊት በእሳት አምድ ይመራቸው ነበር (ዘጎል. 19+15-23) የእግዚአብሔርን ሁልጊዜ በመካከላቸው መገኘት ያሳየናል (ዘጎል. 10+33)። ይሁን እንጂ የእስራኤል ሕዝብ በተደጋጋሚ ማጉረምረምና በእግዚአብሔር ቁጣ የማስፉን አሳዛኝ ታሪክ ዘጸአት ይተርክልናል።

ጉዞ እስከሞዓብ ሜዳ ድረስ (13-20)

ከአንድ ዓመት የሲና ተራራ ቆይታ በኋላ እስራኤላውያን ወደ ተስፋይቱም ምድር ለመግባት ወደ ቃዴስ በርና ጉዞ ሲጀምሩ ፍርሃት ከበባቸው። የእሥሩ ሰላዮች የአሰሳመን ሪፖርት የሕዝቡን ልብ እንዳቀለጠና ከቃዴስም ወደ ቃዴስ ሲመላለሱ

ብዙ ዓመታት እንደፈጁ በማጉረምረም ባለመታመንና ባለመታዘዝ ብዙዎቹ በምድረበዳ እንዳሰቁ እንረዳለን። በዚህም ምክንያት ከችግሩ በስቲያ ጌታን ማየት ከቻሉት ከኢያሱና ከካሌብ በስተቀር የሌሎቹ ታሪክ በምድረበዳ ተደመደመ። ይህ የምድረበዳ ጉዞ በሙሴ ላይ. በማመጽ ከጠላቶቻቸው በማፈግፈግ ድል ተመትተው ከነቤተሰቦቻቸው ጠፉ (ዘኍል. 14፤ 15፤ 16)። በዓላማ የወጣ ይህ ሕዝብ በብዙ ተስፋ መቁረጥ ሲወድቅ የተስፋ ቃሉን የማያጥፈው የምህረት አምላክ ቅሪትን እንዳስቀረና ድልን እንደሰጣቸው በሚቀጥለው ክፍል እናነባለን።

የተስፋይቱ ምድር መግቢያ (21-36)

ወደ ከነዓን ለመግባት ከተነሱ ከ20 ዓመት በላይ የሆኑት ሙሴ እሮንና ማርያምንም ጨምሮ ከሞቱ በኋላ የቀሩት ከ20 ዓመት በታች የነበሩትና ኢያሱና ካሌብ ብቻ በእግዚአብሔር ታላቅ ምሕረት እንደገና የሚቀጥል የድል ጉዞ የተሰፋ ቃሉን አክባሪ በሆነው ጌታ በድል ሲከናወን የተስፋይቱን ምድር ሲወርሱ የእግዚአብሔርን ታጋሽነትና ጌታ ቃሉን ማክበሩን በግልጽ እናያለን።

ማጠቃለያ

ከዘኍልቁ መጽሐፍ የምንማራቸው ትምህርቶች እግዚአብሔርን በቸርነቱ ለሕዝቡ ግድ ስለሚለው በሁሉን ቻይነቱ በምድረበዳ ምንም አላጐደለባቸውም እሻግሯቸዋል።

- በዓመጻና በአለማመን ሰዎች ከመንፈሳዊ ጉዞአቸውና እድገታቸው እንደሚታቀቡ፤ በሚታዩት ነገሮች ላይ ልብን ከመጣል ይልቅ በእምነት መመላለስ በድል ያራምዳል። ዜሴዋውያንና እግዚአብሔር የሥርዓት አምላክ እንደሆነ (ዘኍል. 1-4)፤ በአለማመን አመፀኝነትና፣ የቅናት ኃጢአት ጌታን እንዳስመረሩና እንዳስቆጡት ይዘግባል።

ዘዳግም

ርዕሱ

ዘዳግም የማስታወስ መጽሐፍ ነው። በአብራይስጡ «ኤላህ ሃድዳባሪም» «እነዚህ ቃሎች» የሚል ሲሆን በግሪኩ ስብዙዋጀንትና በላቲን ዘዳግ. 17÷18 ሌላ አዲስ ሕግ ሳይሆን ያንኑ ሕግ እንደሆነ ያመለክታል፤ ትርጉሙም «ሁለተኛ ሕግ» «ዳግማዊ ሕግ» ማለት ነው። ሙሴ ለእስራኤላውያን በዘጸአት 20 የሰጣቸውን ሕግ በዘዳግም ለአዲሱ ትውልድ እንደሚስማማ አድርጉ ይደግመዋል።

የመጽሐፉ ዓላማ

እስራኤል ከግብጽ ከወጡ በኋላ በሞአብ ሜዳ ላይ እግዚአብሔር የገባላቸውን ቃልኪዳን ለማደስ፤ የእርሱ ሕዝብ እንደሆኑ ለማጽናት ነው። እነርሱም በተስፋይቱ ምድር ሲገቡ ምን እንዳደረገላቸውና ምን ማድረግ እንዳለባቸው ማወቅ የሚገባቸውን እንደ እስራኤል ሃይማኖት ይዘትና ትርጉም፤ በመታዘዝ የሚገኘውን መልካም ሕይወትና ደስታ፤ ቃል ኪዳኑን በመተው የሚመጣውን አሳዛኝ ውጤት የመሰለሉትን የሚያሳይ፤ ሕይወታቸውን ለጌታ እንዲሰጡ አዲሱን ትውልድ የሚያበረታታ መጽሐፍ ነው።

ጸሐፊው

የዘዳግም መጽሐፉ እንደሚመሰክረው ሙሴ ነው (1÷5፤ 31፤ 9÷22-24)። በሌሎች የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት (1ኛ ነገ. 2÷3፤ 8÷53፤ 2ኛ ነገ. 14÷6፤ 18÷12)፤ የጌታ ኢየሱስ ምስክርነት (ማቴ. 19÷7-8፤ ማር. 10÷3፤ ዮሐ. 5÷46-47) በሌሎች የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች (ሐዋ. 3÷22-23፤ 7÷37-38 ሮሜ 10÷19)። ሁሉም የሙሴን የአሪት ዘዳግም ጸሐፊነት ይጠቁማሉ።

ሙሴ የዚህ መጽሐፍ ጸሐፊ አይደለም የሚሉ ሰዎች በዘዳግም 34 ስለሞቱ ስለተጻፈና፤ አጻጻፉ እርሱ የጻፈው ትንቢት ሳይሆን ከሞተ በኋላ የተጻፈ ስለሚመስል ነው ይላሉ። በእርግጥ ይህ ክፍል በሙሴ በራዕይ ወይም ኃላፊነቱን በመንፈስ ቅዱስ ተሞልቶ ሊረከብ በቅርብ ባለው በኢያሱ ቢጻፍ ሴላው ክፍል በሙሴ መጻፉን የሚቃረን አይሆንም።

የተጻፈበት ዘመን

1407/6 ዓ.ዓ.

የመልክዓ ምድር አቀማመጡ

ከዮርዳኖስ ወንዝ በስተምሥራቅ ከነዓን ዳርቻ በሚገኘው ሞአብ ሜዳ ላይ ነበር።

ቁልፍ ጥቅስ

አንተም አምላክህ እግዚአብሔር እርሱ አምላክ እንደሆነ ስሚወዱትም ትዕዛዙንም ስሚጠብቁ ቃልኪዳኑንና ምሕረቱን እስከ ሺህ ትውልድ ድረስ የሚጠብቅ የታመነ አምላክ እንደሆነ እወቅ (ዘዳ. 7÷9)።

ዋና ገጸባሕርያት

ሙሴና ኢያሱ

ቁልፍ ቃላቶች

ማስታወስ፣ መታዘዝ፣ በረከት፣ መርገም፣ ቃልኪዳን (4÷23፣ 29፣ 8÷11፣ 10÷12-13፣ 11÷26-28፣ 28÷1፣ 29÷1)

የመጽሐፉ ልዩ ባህርይ

- ጌታችን ኢየሱስ ብዙ ጊዜ የጠቀሰውና ሰስይጣን/ስፈታኙ መልስ ስመስጠት የተጠቀመበትና ጠላትን የጣሰበት ቃል (ዘዳግ. 8÷3፣ 6÷16፣ 6÷13፣ 10÷20፣ ማቴ. 4÷1-11፣ ሉቃ. 4÷1-13)።

- ሕግን የገለጸበት ቃል (ዘዳ. 6፤5፣ ማቴ. 22÷37)።

- እግዚአብሔርን ስለመታዘዝ የሚናገር መጽሐፍ በመሆኑ፣ የቃልኪዳኑን ሕዝብ ኃላፊነትና በዘሰአት፣ በዘጉልቁ፣ በዘሌዋውያን ያሉ ህጉችና ተአምራቶች አብዛኛ ዎቹ ተደግመዋል፣

- ከ27ቱ የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት 17ቱ ጠቅሰውታል፣

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

1. ስአዲሱ ትውልድ የቀደመውን የ40 ዓመት ታሪክ ማስታወቅ (1-4)
   - የአስራኤል ውድቀት (1÷1-3÷29)
   - መታዘዝና ውጤቱ (4÷1-40)
   - ከተሞችና መመሸጊያዎች (4÷41-43)

2. ሕጉን ስድጋሚ ማስተማር (4÷44-28÷68)
   - ቃልኪዳንና ባርኮት (4÷44-11÷32)
   - በአነዓን ስመናር - ሕግ (12÷1-28÷68)
   - በረከትና መርገም (27÷1-28÷68)

3. የመጨረሻ ዝግጅት፣ ትንቢታዊና ምክርና ስንብት (29÷1-34÷12)

   የአስራኤል ምርጫ ስበረከት ወይም ስመርገም (29÷1-30÷20)
   የኢያሱ መጠራት (31÷1-29)
   የሙሴ ዝማሬና በረከት (31÷30-33÷29)
   የሙሴ ሞት (34÷1-12)

ይህ ትውልድ (ከኢያሱና ከካሌብ በስተቀር) የእግዚአብሔርን ታላላቅ ተዓምራቶች፣ አስራኤል ነጻ መውጣታቸውን፣ የቀይ ባሕርን መክፈልና የተስጣቸውን ሕግ ያላዩ በምድረበዳ የተወሰዱ ነበሩ። አዲስ የሕይወት ምዕራፍ (ጦርነትና ፈተና) የገጠመውን ይህን ሕዝብ አዲሱን መሪ ኢያሱን ስማደፋፈርና ስማበረታታት ከሙሴ የተሻለ የሚረዳቸውና የሚያውቃቸው ስለወደፊቱም ሊናገር የሚችል ሰው አልነበረም። ዮርዳኖስን ከመሻገራቸው በፊት ስባት ቀን በማከታተል መክሯቸዋል።

1. ታሪክን ማስታወቅ - (1-4)

ሙሴ የአስራኤልን ታሪክ በመክስስ ወደኋላ እያየ እንዴት ከግብጽ እንደወጡና ወደሲና እንደደረሱ የእግዚአብሔርን ቸርነትና ታላቅነት፣ በዐመፅና በማጉረምረም በጉዞአቸው ብዙ እንደዘገዩ ጌታ በትዕግሥት ተሸክሞ ማስተማሩን ያመስክታቸዋል። ደግሞም ያስማመናቸው ስሕይወታቸው እንቅፋት እንደሆነባቸውና ወደተስፋይቱ ምድር ሳይገቡ ብዙዎች በምድረበዳ እንደቀሩም ያሳያቸዋል (ማቴ. 13÷58)። እግዚአብሔርን በመፈስግ፣ በመታዘዝ የሚገኘውን በረከትና ሞገስ ተገልጸበታል (ዘዳግ. 2÷7፣ ዘዳግ. 2÷14፣ ዘጉል. 15÷1-20) በበረሀም እንዳሉ የእግዚአብሔርን ታማኝ አረኝነት ሙሴ በመጨረሻው ዕድሜ ላይ ሆኖ መስክሮላቸዋል።

2. ሕጉን ማስተማር (4-28)

በሁስተኛው ነጥብ ላይ አስራኤል ሙሴ የእግዚአብሔር የቃልኪዳን ሕዝብ ስሰሆኑ እግዚአብሔር የሚቀበለውን ሕይወት ስመናር እንዲችሉ በሚገቡበት አዲስ ምድር አምላካቸውን በመታዘዝ፣ በመውደድ፣ በማስተዋልና በማክበር የሕግን ፍጻሜ አሳይቷቸዋል። በጣዖት አምልኮ ተይዘው ስነበሩበት ክክፉ ነገር ራሳቸው በማራቅ ስሌሎች በጉነት እንዲያሳዩ፣ እግዚአብሔር ቅዱስ እንደሆነ ቅዱስ እንዲሆኑ ያሳስባል። በተጨማሪም የሚኖሩበትን የሕብረተስብ የማነበራዊና

የእርስ በርስ ሕግና ደንብ በመስጠት በሥርዓት እንዲኖሩ መክሯቸዋል (ዘዳግ. 16)። መሰብሰባቸውንና አብረው ማምለካቸውን እንዲቀጥሉ ልጆች ሥርዓት ያላቸውና ለወላጆቻቸው ታዛዦች እንዲሆኑ (ዘዳ. 21+18-21) ያላስባቸዋል።

3. የሙሴ ስንብት (29+1-34+12)

ሙሴ ከሚወደውና ለ40 ዓመታት ከመራው ሕዝብ ከመለየቱ በፊት ለኢያሱ የአመራር ኃላፊነት ሰጥታል (ዘዳግ. 31+7፣ 8፣ 14) እጅንም ጭኖ በመፀለይ የጥበብ መንፈስ እንዲሞላና የእስራኤል ልጆች እንዲታዘዙለት ሞገስን እንዲያገኝ ባርኮታል። እግዚአብሔር እንዳዘዘው ሲያደርግ የሕጉንም ግልባጭ በመስጠት በሕዝቡ ፊት እንዲያነቡ ለካህናትም በማስተማር አገልግሎት እንዲተጉ ኃላፊነትን ሰጥቷቸዋል (ዘዳግ. 34+9)። ሙሴ ለእያንዳንዱም ነገድ በረከት በመስጠት እግዚአብሔር ከእናንተ ጋር ስለሆነ ምንም አያስፈራችሁም ታማኝነቱን አስቡ ብሎ በማጽናናትና እምላኩን የመባረክ ዝማሬን ዘምሯል (ዘዳ. 22+1-3+27-29፣ ዘዳግ. 3+19፣ 32+3፣ 4፣ 9-11፣43)። ይህ ታላቅ የእግዚአብሔር ሰው የብሉይ ኪዳን አንድ አራተኛ የሚሆነውን መስኩታዊ መልዕክት ያበረከተልን ሙሴ በቃዴስ በርኔ ባሳየው አለመታዘዝ ወደከነዓን እንዳይገባ ተከልክሎአል (ዘኍል. 20+10)። ጊዜ እንደተናገረው በኔቦ ተራራ በመውጣት የተስፋይቱን ምድር በዓይኑ አይቶ ዘሚያው በሞአብ ምድር እንደሞተ የመቃብሩን ቦታ ግን ማንም እንዳላወቀ በመተረክ ታሪኩን ይደመድመዋል (ዘዳግ. 34+4-6)።

በዚህም የአረት መጽሐፍ ፍጻሜ እንደሆነ እንገነዘባለን (ዘዳግ. 31+9፣ 24)። ሙሴ የአነዚህ መጻሕፍት ጸሐፊ ይሁን እንጂ በአረት መጻሕፍት ውስጥ ያለው ተከታታይነትና አንድነት ከ500 ጊዜ በላይም «እግዚአብሔር ተናገረ» «እግዚአብሔር አለ» የሚሉት ገለጻዎች የመጽሐፍ ቅዱስ መስኩታዊ ደራሲ እግዚአብሔር እንደሆነ ያስረዳናል።

ማጠቃለያ

- እግዚአብሔር የቃል ኪዳን አምላክ ሉአላዊና ባለብዙ ምህረት፣ ዐመፅን የሚተጣና ጻድቅ አምላክ ነው። ይህ መጽሐፍ ከፈጣሪ ጋር የግል ግንኙነት እንደሚያስፈልገን፣ በሙሉ ልብና በማይለወጥ ፍቅር፣ ልናመልከው ልናገለግለው እንደሚገባን፣ ያለፍቅር ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት እንደማይኖር ይጠቁማል።
- ቃል ኪዳንን በመጠበቅ የሚገኘውን በረከትና ጥቅም፣ ቃልኪዳንን በማፍረስ የሚኖረውን ጥፋት በማየት ኃብረታችንን አቅልለን እንዳናይ ትምህርት ይሰጠናል። በመጨረሻም እግዚአብሔር ከሕዝቡ ፍጹም መሰጠትን እንደሚፈልግና የመሳሰሉትን መልእክቶች በግልጽ የሚያስረዳን መጽሐፍ ነው።

ምዕራፍ ሁለት

የታሪክ መጻሕፍት

መጽሐፈ ኢያሱ

መግቢያ

የመጨረሻውን የዘዳግም ምዕራፍ በጥንቃቄ ስናነብ መጽሐፈ ኢያሱ በአምስቱ የሙሴ መጻሕፍት ውስጥ የተጀመረው ታሪክ ተከታይ ክመሆኑም በላይ እግዚአብሔር ለሰው ልጅ ደኅንነት ያለውን ዕቅድ ጨምሮ የሚገልጽ ከፍተኛ ግምት ሊሰጠው የሚገባ መጽሐፍ ነው። የአሪት መጻሕፍት እጥርጥር እንደሚከተለው ቀርቧል።

- ❖ **ዘፍጥረት**:- የእስራኤል ሕዝብ መወለድ እግዚአብሔር ለአብርሃም «ታላቅ ሕዝብ አደርግሃለሁ» ዘፍጥ. 12+2 አለው። የከነዓን ምድር እንደሚሰጣቸው የተስፋ ቃል ገብቶላቸው ነበር (ዘፍጥ. 12+7፣ 15+18-21)።
- ❖ **ዘጸአትና ዘሌዋውያን**:- ክባርነት እግዚአብሔር ሕዝቡን ሲታደግና ወደ ተስፋይቱ ምድር ሲመራቸው እንመለከታለን። እንዲሁም የሚኖሩበትን ሕግጋት እንደሰጣቸው ጭምር እናነኛለን።
- ❖ **ዘኍልቁ**:- የእስራኤል ጉዞ ማለትም ከምድረበዳ ጀምሮ እስከ ከነዓን ደጃፍ ድረስ ያለውን ታሪክ ይዘግባል።
- ❖ **ዘዳግም**:- ወደ ተስፋይቱ ምድር ከነዓን ለመግባት የተደረገውን የመጨረሻ ዝግጅትን አስፍሯል።

ከዚህ በመቀጠል መጽሐፈ ኢያሱ ከንዓንን ለመያዝ የተደረጉትን ውጊያዎችና የእስራኤል ነገዶች የርስት ክፍፍል ታሪክ ይዘግባል። መጽሐፈ ኢያሱ የእስራኤል ሕዝብ አንድ የታሪክ ምዕራፍ ታላቅ ፍጻሜና የአዲስ ልምምድ ጅማሬ ነው ማለት ይቻላል። ስለዚህም ክብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ መጽሐፈ ኢያሱ ዋና መጽሐፍ ሆኖ እናገኘዋለን።

1. ጸሐፊውና የተጻፈበት ዘመን

የዚህ የስድስተኛው የመጽሐፍ ቅዱስ መጽሐፍ ጸሐፊ ማን እንደሆነ በግልጽ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተጽፎ አናገኝም። የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች ግን የመጽሐፉ ዋና ገፀ ባሕርይ የሆነውን ኢያሱን የመጽሐፉ ጸሐፊ ለመሆኑና ላለመሆኑ የተለያዩ ምክንያቶችን ያቀርባሉ። ጸሐፊው ማንም ይሁን ማን

አንዳንድ መሠረታዊ የሆኑ ስለጸሐፊው የሚጠቁሙ እውነታዎችን አብረን እንመልከት፡፡

1. ጸሐፊው በመጽሐፉ ውስጥ የተጠቀሱት ድርጊቶች ሲፈጸሙ የተመለከተ የዓይን ምስክር ነበር (ኢያሱ 5÷1-6)፡፡
2. መጽሐፉ የተጻፈው በመጽሐፉ ውስጥ የተጻፉት ገጠመኞች ተከናውነው ካለፉ ከጥቂት ጊዜ በኋላ ነበር፡፡ ለዚህም ማስረጃ የሚሆነው ቁልፍ ሐረግ፡- «..... እስከ ዛሬ ድረስ....» የሚለው ነው (6÷25፣ 28-29፣ 9÷27፣ 10÷27፣ 13÷13፣ 14÷14፣ 15÷63)፡፡
3. በመጽሐፉ ውስጥ ኢያሱ እንዳንድ ጽሑፎችን እንደጻፈ የሚጠቁም ሃሣብ እናገኛለን፡፡

   <u>ለምሳሌ</u>፡- ኢያ. 24፣25-26፣ 8፣32

   - እንዲሁም ኢያሱ የከንዓን ምድር ቅየሳ እንዲካሄድ በማድረግ መረጃው በመጽሐፍ እንዲጻፍ ማድረጉን በኢያሱ 18÷9 ላይ እናነባለን፡፡
   - እንዳንድ በመጽሐፉ መጨረሻ ላይ ያሉት ክፍሎች ግን በኢያሱ እንዳልተጻፉ ግልጽ ነው፡፡

ለምሳሌ፡- ስለዕረፍቱ (ሞቱ) የሚናገረው ክፍል፡- (ኢያ. 24÷29-30)

- እስራኤል ከኢያሱ ሞት በኋላ ለእግዚአብሔር የነበራትን ታማኝነት በተመለከተ በኢያሱ 24-31 ተዘግቧል፡፡
- እነዚህ ተጨማሪ ጽሑፎች ምናልባትም በካህኑ አልዓዛር ተጽፈው ሊሆን ይችላል የሚል ግምት አለ፡፡ (እንዲሁም የካህኑ የአልዓዛር ሞት በልጁ በፊንሐስ ተጽፎ ሊሆን እንደሚችል ይገመታል (ኢያ. 24÷33፡፡)
- መጽሐፉ በ1400 ዓ.ዓ. ገደማ ተጽፎ ሊሆን እንደሚችል ሊታውንት ይጠቁማሉ፡፡

የመጽሐፉ ርዕስ

- መጽሐፉ የተሰየመው በጸሐፊው በኢያሱ ስም ነው፡፡ «ኢያሱ» የሚለው በዕብራይስጥ አዳኝ ማለት ሲሆን፣ በግሪክ «ኢየሱስ» ከሚለው ጋር ተመሳሳይ ነው፡፡ የኢያሱ ትርጓሜ «ጌታ እግዚአብሔር ያድናል» ወይም «ጌታ ድልን ይሰጣል» ማለት ነው (ማቴዎስ 1÷21)፡፡
- ኢያሱ በመጀመሪያ «አውሴ» በመባል ይታወቅ ነበር፡፡ ትርጓሜውም «ደህንነት» ማለት ነው (ዘኁል. 13÷8፣16) ስሙንም ከአውሴ ወደ ኢያሱ የቀየረው ሙሴ ነበር፡፡
- በአግርኛው መጽሐፍ ቅዱስ «መጽሐፈ ኢያሱ ወልደነዌ» ይሰዋል፡፡ ይኸም በግዕዝ «የነዌ ልጅ የኢያሱ መጽሐፍ» እንደማለት ነው፡፡

ኢያሱ

ሀ. የሕይወቱና የአገልግሎቱ ጅማሬ

- ኢያሱ የተወለደው በግብጽ አገር ነበር፣ ስለሆነም በወገኖቹ እስራኤላውያን ላይ የደረሰውን የፈርዖን ብዝበዛ አይቷል፣ ችግሩንም ገፈት ቀምሷል፡፡ በምድረበዳው ጉዞ ዘመን ውጣት ነበረ (ዘጸአ. 33÷11)፡፡ እያቱ ኤሊሳማ ኤፍራም ነገድ መሪና የጦር አዛዥ ነበር (ዘኁል. 1÷10፣ 2÷18)፡፡

ለ. የሙሴ ረዳት

- በምድረበዳው ጉዞ ዘመን ሁሉ ኢያሱ ከሙሴ ጐን ሆኖ ሲረዳውና ከእርሱ ሲማር ቆይቷል (ዘጸአ. 17÷8-16)፡፡
- በተጨማሪ በዘጸአት 24÷2-13 በሲና ተራራ ሙሴ ከእግዚአብሔር ዘንድ ዐሥርቱ ትዕዛዛት በተቀበለበት ወቅት የነበረውን ታሪክ በተመለከተ የተጻፈውን እናገኛለን፡፡
- ከካሌብ ጋር አብሮ በመቆሙ ወደተስፋይቷ ምድር የመግባትን ታሳቅ ዕድል ፈንታ ተሰጥቷል (ዘኁል. 13÷1-16፣ ዘኁል. 14÷26-35)፡፡

ሐ. የሙሴ ምትክ

- ሙሴ በኢያሱ ላይ እጁን በመጫን እደራውን ስጠው (ዘኁል. 27÷17፣18፣ ዘዳግም 34÷9)፡፡

ሙሴ	ኢያሱ
- ለግንልገል የተሾመው - በሆሬብ	- ለግንልገል የተሾመው-በኢያሪኮ
- እስራኤልን ከግብጽ የመራ	- እስራኤልን ወደ ከንዓን የመራ
- የቀይ ባሕር መከፈል	- የዮርዳኖስ መከፈል
- የመጨረሻ የስንብት ንግግር	- የመጨረሻ የስንብት ንግግር
(ዘዳግ. 31÷30-33÷29)	(ኢያ. 23÷1-24÷28

* ሁሰቱም የእግዚአብሔር ሰዎች ከሞቱ በኋላ በነበረው ጊዜ የእስራኤል ሕዝብ መንፈሳዊ ሕይወት በመልካም ሁኔታ ይገኝ ነበር፤ ሕዝቡም በሙሉ ልብ እግዚአብሔር እምላካቸውን ለማገልገል ቆርጠው የተነሱበት ጊዜ ነበር (ዘዳግ. 34፤ 9፤ ኢያ. 24፤ 24)።

መ. ሕይወቱ

- እምነቱ ስር የሰደደ፤ ጠንካራ፤ እና ጽኑ ነበር።
- በሕዝቡ ዘንድ ታላቅ ከበሬታንና ታማኝነትን አትርፏል (ዘጉል. 27÷18) ዘዳግ. 34÷9)።

አስተዋጽኦ

1. የከንዓን መወረር 1÷1-5÷12
   ሀ. ለኢያሱ የተሰጠ አደራና መመሪያ (ምዕራፍ 1)
   ለ. የሰላዮች ወደ ኢያሪኮ መላክ (ምዕራፍ 2)
   ሐ. የዮርዳኖስ ወንዝ መሻገር (ምዕራፍ 3)
   መ. የመታሰቢያ ድንጋዮች (ምዕራፍ 4)
   ሠ. የእስራኤላውያን መቀደስ (5÷1-12)

2. በከንዓን ላይ የተደረገ ውጊያና የተገኘ ድል (5÷13-12÷24)
   ሀ. መግቢያ (5÷13-15)
   ለ. የመሀከለኛው ውጊያ (6-8)
   ሐ. የደቡብ ውጊያ (9-8)
   መ. የሰሜኑ ውጊያ (11÷1-15)
   ሠ. የድል ታሪኩ ክለሳ (11÷16-12÷24)

3. የከንዓን መሬት ክፍፍል (13-21)
   ሀ. የሁለት ተኩል ነገዶች የርስት ድርሻ (13)
   ለ. የካሌብ የርስት ድርሻ (14)
   ሐ. የዘጠኝ ተኩል ነገዶች የርስት ድርሻ (15÷1-19÷48)
   መ. የኢያሱና የሌዋውያን የርስት ድርሻ (19÷49-21÷45)

ማጠቃለያ

ሀ. የድንበር ጥል/ከርክር/ 22
ለ. የመጨረሻዎቹ የኢያሱ ቀናት 23÷1-24÷28
ሐ. ተጨማሪ 24÷29-33

የመጽሐፉ ጠቅላላ ይዘት

* መጽሐፈ ኢያሱ የአንድ ሕዝብና ምድር ታሪክ ነው። ምድሪቷ እንደ እግዚአብሔር ተስፋ ቃል መሠረት የምትወረስ ስትሆን፣ ሕዝቡ ደግሞ በእግዚአብሔር የተመረጠ ነገር ግን ምድሪቷን እንዳይወርስ ከአሕዛብ ተግዳሮት የሚጠብቀው ነበር። ስለዚህም ከሕዝቡ በኩል የተደቀነው ተግዳሮት የግድ ጦርነትን ያውም «ቅዱስ ጦርነትን» የሚቀሰቅስ ነበር።

  ➔ ሕዝብ ➔ ምድር ➔ እንቅፋት (የአሕዛብ ተግዳሮት) ➔ ቅዱስ ጦርነት

* አስቀድሞ እንደተጠቀሰው «የከንዓን ምድር» በመጽሐፈ ኢያሱ ታሪክ ውስጥ ቁልፍ ሚናን ይጫወታል። ምድሪቷ ለእስራኤል ሕዝብ ርስት እንድትሆን በተስፋ ቃሉ መሠረት የተሰጠችው እንዲኖሩባትና እንዲያርፉባት ነበር። ስለዚህም በምድሪቷ ምንነት ላይ በመመርኮዝ የኢያሱ መጽሐፍ አራት ዓበይት ክፍሉችን ይዟል።

  1. ወደ ምድሪቷ መግባት
  2. ምድሪቷን ለመውረስ የሚደረግ ጦርነት
  3. ምድሪቷን መክፋፈልና መውረስ
  4. በምድሪቷ ውስጥ መኖር

  በዚህም መሠረት ኢያሱ ምድሪቱን በተመለከተ ከእግዚአብሔር ዘንድ ግልጽ ትእዛዝና ምሪት ተሰጥቶት ነበር (ኢያ. 1÷6)።

1. የጦርነት ዝግጅት፡- የእግዚአብሔር ትእዛዝ ለሕዝቡ ሲሰጥ፣ ኢያሱ በመለኮታዊ ውሳኔ የሕዝቡ ወታደራዊ መሪ እና አስተማሪ ነበር፣ ዮርዳኖስን መሻገር እምነታቸውን ለማጠናከር፣ የመገረዝና የፋሲካ ስርዓቶችም ለዝግጅታቸው አስፈላጊ ነበሩ።

2. ጦርነትና ድሉ፡- ድሉ በሕዝቡ እምነትና መታዘዝ ላይ የተመሠረተ ሲሆን ያጋጠሟቸው ሽንፈቶች ደግሞ በኃጢአታቸው ምክንያት ነበር።

3. የርስቱ መወረስ፡- የርስቱ ክፍፍል ለሕዝቡ ሲሆን፣ በዚህም የነገዳቸው ቀጣይነት በተሰጣቸው የርስት ምድር ሆነው ማረጋገጥ ነበረባቸው።

4. መቀደስ/መለየት/፡- በሚቀጥሉት ዘመናት ሕዝቡ ከእግዚአብሔር ጋር ያላቸውን ግንኙነትና መንፈሳዊ ሕይወታቸው ማደግና መጠበቅ እንደነበረ የሚጠቁም ነበር።

ቁልፍ ጥቅስ

ኢያሱ 11+23 ሲሆን፤ የእስራኤልን ታሪክ በተመለከተ ጥቅሱ አራት ዓበይት አውነታዎችን በውስጡ ይዟል።

1. ውጊያውና ድሉ፤ «...ኢያሱ ምድሪቱን ሁሉ ያዘ...»
2. የተሰፋው ቃል ፍጻሜ፤ «...እግዚአብሔርም ለሙሴ እንደነገረው ሁሉ»
3. የርስቱ መሬት ክፍፍል፤ «ኢያሱም ለእስራኤል እንደ ክፍላቸውና እንደ ነገዳቸው ርስት አድርጉ ምድሪቱን ስጣቸው»
4. ዕረፍቱ፤ «ምድሪቱም ከሰልፍ ዓረፈች»

የምድሪቷ አጭር ታሪክ

- ለመጀመመሪያ ጊዜ አብርሃም ወደ ከንዓን ሲመጣ ያገኛቸው ሕዝቦች ዘላኖች ወይም ግማሽ ዘላኖች ነበሩ። በዘፍጥረት ውስጥ ከተጠቀሱት አሕዛብ አንዳንዶቹ፤ ፈርዛውያን፤ አሞራውያን፤ ፍልስጤማውያን፤ ሐሲታውያን፤ ቄኔዛውያን ኬጢያውያንንም ወዘተ... ነበሩ። (ዘፍጥ. 14+5-7፤ 15+19-21) አሁን ግን ኢያሱና ሕዝቡ ወደምድሪቷ በተመለሱ ጊዜ ሁኔታዎች በአመዛኙ ተለውጠው ነበር። ይኸውም ጥቂት የነበሩት የከንዓን ሕዝቦች አሁን ግን በዝተውና ተደራጅተው ከተሞችም መስርተው እንዲያውም በግንብ የታጠሩ ጠንካራ ምሽግ ያሏቸው ከተሞች ጭምር ነበሯቸው።

  ነገር ግን እነዚህ ሕዝቦች አንድ ወጥ የሆነ የጋራ አገር አልመሠረቱም፤ በየወገናቸው ተበታትነው በምድሪቷ ውስጥ ሰፍረው ነበር።

የምድሪቷ የአየር ፀባይና በውስጧ ያሉ የተፈጥሮ ሀብቶች፦

- እግዚአብሔር ስለምድሪቷ ሊናገር ኮረብቶችና ሸለቆዎች ያሉባት ነገር ግን ዝናብ የማያቋርጥባት ውብ ምድር እንደሆነች ገልጿል። ዘዳግ. 11+11-12፤ ዘዳግ. 8+7፤ ዘጸአ. 8+7፤ ዘሌዋ፤ 20+24፤ 4፤ ሕዝ. 20+6፤ ዘዳግ. 8+8፤ 9፤ 2ኛ ነገ. 18+32

- መጽሐፈ ኢያሱ የተጻፈው እግዚአብሔር ፍጹም ስልጣን ያለው አምላክ መሆኑንና ልጆቹን ወደ ተስፋይቱ ምድር መርቶ ለማድረስ የሚችል ታማኝ አምላክ መሆኑን ለማሳየት ነው፤ (ኢያ. 11+23 እና 21+43+45)።

መጽሐፉ በብሉይ ኪዳን ውስጥ ያለው ሥፍራ

የስላሳ ዘጠኙ የአማርኛው የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት ቅንጅት የላቲኑን (400 ዓ.ም) እና የግሪኩን (ሁለተኛ እና ሦስተኛው ዓ.ም.) ቅንጅትን የተከተለ ሲሆን አራት ዋና ዋና ክፍሎችን አካቷል። እነርሱም አምስቱ የሙሴ መጻሕፍት (ፔንታቱክ)፤ የታሪክ መጻሕፍት፤ የግጥም፤ ስነምግባር ነክ መጻሕፍት፤ እና የትንቢት መጻሕፍት ናቸው።

ማንኛውም መጽሐፍ ቅዱስን የሚያጠና ሰው በተለይ ስለ ብሉይ ኪዳንን፤ ማወቅ ያለበት አስፈላጊ ነጥብ የእስራኤል ታሪክ በብሉይ ኪዳን ውስጥ በ«መሬት» እና በ«አመራር/አስተዳደር/» ላይ የተመረኮዘ መሆኑን ነው።

- መሬት ስንል ከንዓንን ማለታችን ሲሆን አመራር/አስተዳዳር ስንል ደግሞ የእግዚአብሔር/ንግርነት/አመራር (Theocracy) ማለታችን ነው።

I	II	III
ለምድሪቷ	በምድሪቷ	ከምድሪቷ
• የተሰጡ የተሰፋ ቃላት፤	• ወደ ምድሪቷ መግባት	• የሕዝቦቿ ወደ ምርኮ አገር መወሰድ
• ወደምድሪቷ የተደረገ ጉዞ	• በምድሪቷ ውስጥ ኑሮ መጀመር	• የእግዚአብሔር ምሪት መቋረጥ
• የእግዚአብሔር ምሪት (እግዚአብሔር የሕዝቡ ገዥ) ነበር።	• ምድሪቷ	• የእግዚአብሔር ቀጥተኛ ገዥነት መስተጓጎል
	• የእግዚአብሔር ምሪት (እግዚአብሔር የሕዝቡ ገዥ/መሪ ነበር።	

- አምስቱ የሙሴ መጻሕፍትና (ፔንታቱክ) የትንቢት መጻሕፍት ከላይ የተጠቀሱትን ሦስቱን የእስራኤል ሕዝብ የታሪክ ዘመናትን በሰፊው ይዳስሳሉ። የሚቀጥለው ሠንጠረዥም ይህንኑ ያመለክታል።

(ፔንታቱክ) አምስቱ የሙሴ መጻሕፍት	ነቢያት	
1	2	3
(ሕግ)	(ፊተኞች ነቢያት)	(ኋለኞች ነቢያት)
ከዘፍጥረት - ዘዳግም	ኢያሱ፤ መሳፍንት፤ 1ኛ እና 2ኛ ሳሙኤል፤ 1ኛ እና 2ኛ ነገሥት	ከኢሳይያስ - ሚልክያስ
ለምድሪቷ	በምድሪቷ	ከምድሪቷ

መጽሐፈ መሳፍንት

መግቢያ

በዕብራይስጥ ቋንቋ የመጽሐፉ ርዕስ «ሾፈጢም» ሲሆን በግሪክ ቋንቋ «ክሪታይ» ይባላል። የሁለቱም ቃላት ትርጉም አንድ ነው። ይኸውም «ፈራጆች» ወይም «ዳኞች» ማለት ነው። ይህ ቃል ከኢያሱ ቀጥሎ እስከ ንጉሡ ሳኦል ድረስ የነበረው የእስራኤላውያን ነገዶች የመስተዳድር ወይም የአመራር ሁኔታን ያመለክታል። የመጽሐፉ ዋና መልዕክትም እስራኤላውያን እግዚአብሔር ከጠላቶቻቸው ተጽዕኖ ነጻ እንዲያወጣቸው በሾማቸውና ባበነሳቸው ሰዎች መሪነት ስር የቃል ኪዳኑን ቃል መጠበቅ እንዳልቻሉና በዚህም አርሱን እንደበደሉ ያትታል።

ቀደም ብለን የኢያሱን መጽሐፍ ስናጠና እንደተመለከትነው ኢያሱ በመጨረሻ የመሰነባበቻ ንግግሩ ላይ የእስራኤልን ሕዝብ ወደፊት ከእግዚአብሔር ጋር በሚኖራቸው ግንኙነት እድጉን እንዲጠነቀቁ አሳስቧቸው ነበር። «እግዚአብሔርን ትታችሁ እንግዶችን አማልክት ብታመልኩ መልካም ካደረገላችሁ በኋላ ተመልሶ ከፉ ነገር ያደርግባችኋል፣ ያጠፋችሁማል አላቸው። ሕዝቡም ኢያሱን እንዲህ አይሁን ነገር ግን እግዚአብሔርን እናመልካለን አሉት (ኢያ. 24÷20፣ 21)።

ነገር ግን በመጽሐፈ መሳፍንት ላይ የምናየው እውነታ ከዚህ በጣም የተሰየ ነበር። ሕዝቡ ሁሉ እግዚአብሔርን ከማሳዘናቸው የተነሳ በየጊዜው በጠላቶቻቸው እጅ ሲወድቁና እግዚአብሔር በቸርነቱ መሳፍንትን (መሪዎችን) እያስነሳ ሲታደጋቸው ነው።

«በዚያም ዘመን በእስራኤል ዘንድ ንጉሥ አልነበረም፣ ሰው ሁሉ በፊቱ መልካም መሰሉ የታየውን ያደርግ ነበር» (መሳ. 21÷25)።

ይኸ ሁኔታ እግዚአብሔር ማዕከላዊ አሠራር ያለው ዘውዳዊ (ንጉሣዊ) አገዛዝ እንዲመሠርት አድርጉታል። (የዚህን ታሪካዊ ሂደት ዘገባ በ1ኛ ሳሙኤል አሰሳ በስፋት እንመለከታለን።)

የመጽሐፉ ጸሐፊና የተጻፈበት ዘመን

መጽሐፈ መሳፍንት ስሙ ባልተገለጸ ነቢይ በ1000 ዓ.ዓ. ገደማ ማለትም በመጽሐፉ ውስጥ በስተመጨረሻ የተጠቀሰውና በእግዚአብሔር ሕዝብ ታሪክ ዋና ተዋናይ ከነበረው ከሳምሶን ሞት (1051 ዓ.ዓ.) ከጥቂት ዓመታት በኋላ እንደተጻፈ የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች ያበረዳሉ። መጽሐፉ የተጻፈው እስራኤላውያን በንጉሥ መመራት ከጀመሩ በኋላ እንደሆነ የሚጠቁም ሐረግ እናገኛለን።

«በዚያም ዘመን ንጉሥ አልነበረም» (መሳ. 17÷6፣ 18÷1፣ 19÷1፣ 21÷25) ይህ የሚያሳየን ታሪኩ በተጻፈበት ዘመን በእስራኤል አገር ንጉሥ ነግሶ እንደነበር ነው። አይሁድና ክርስቲያን የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች የመጽሐፉ ፀሐፊ ሳሙኤል ሲሆን እንደሚችል ይናገራሉ።

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

1. የከነዓን ምድር ከፊል ወረራ (1÷1-2÷5)
2. የከንዓናውያን እንዲኖር የተደረገበት ምክንያት (2÷6-3÷6)
3. በኩሰርሰቴም እጅ መገዛት እና በጉቶንያል የተገኘ ዕረፍት (3÷12-30)
4. በሞአባዊው ዔግሎም እጅ መገዛት እና በናያድ የተገኘ ዕረፍት (3÷12-30)
5. በሰሜጋር የተገኘ ድል (3÷31)
6. በአሶራዊው በኢያቢስ እጅ መገዛትና በዲቦራና በባራቅ የተገኘ ዕረፍት (4÷1-24)
7. የዲቦራ ቅኔ (5÷1-31)
8. በምድያማውያን እጅ መገዛትና በጊዴዎን የተገኘ ዕረፍት (6÷1-8÷35)
9. የዐመፀኛው አቢሜሌክ ዘመን (9÷1-57)
10. የቶላ እና የያዕር የዳኝነት ዘመን (10÷1-5)
11. በአሞናውያን እጅ መገዛትና በሳምሶን የተገኘ ዕረፍት (13÷1-16÷31)
12. የኢብዛን፣ ኤሎም፣ እና የዓብዶን ዳኝነት (12÷8፣ 15)
13. በፍልስጥኤማውያን እጅ መገዛትና በሳምሶን የተገኘ ዕረፍት (13÷1-16÷31)
14. የሚካ ካህን እና የዳን ነገድ ፍልሰት (17÷1-18÷31)
15. በጊብዓ ምድር የተፈፀመ እርኩሰት እና በብንያም ነገድ ላይ የተከፈተ ጦርነት (19÷1-21÷25)

የመጽሐፉ ጠቅላላ ይዘት

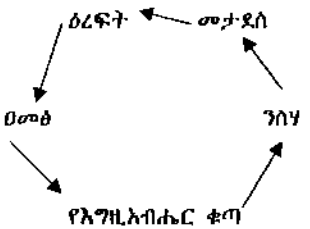
ከዚህ በመቀጠል የመጽሐፉን ጠቅላላ ይዘት በሚከተሉት ሠንጠረዦችና ስዕላዊ መግለጫ እንዳስሳለን።

በመጽሐፈ መሳፍንት የተጠቀሱ መሳፍንት በቅደም ተከተል እንደሚከተለው በሠንጠረዥ መልክ ማየት ይቻላል።

ስም	ነገድ	ጠላቶች	የተገዙት ዘመን	የዕረፍት ዓመታት	የተጠቀሰበት ክፍል
1. ጉቶልያ	ይሁዳ	(ንጉሥ ኩሰርቴም) መሰጴጦምያዊያን	8	40	3+9-11
2. ናአድ	ብንያም	(ንጉሥ ዔግሎም) ሞአባውያን	18	80	3+12-30
3. ሴሜጋር	ንፍታሌም	ፍልስጤማውያን			3+31
4. ዲቦራ	ኤፍሬም	(ንጉሥ ኢያቢስ) ከንዓናዊያዩን	20	40	4+4-5+31
5. ጌዴዎን	ምናሴ	ምድያማውያን	7	40	6+11-8+35
6. ቶላ	ይሳኮር			23	10+1-2
7. ኢያዕር	ገለዓድ			22	10+3-5
8. ዮፍታሄ	ገለዓድ	አሞናውያን	18	6	11+1-12+7
9. ኢብዳን	ቤተልሔም			7	12+8-10
10. ኤሎም	ዛብሎን			10	12+11-12
11. ዓብዶን	ኤፍሬም			8	12+13-15
12. ሳምሶን	ዳን	ፍልስጤማውያን	40	20	13+2-16+31

በመጽሐፈ መሳፍንት ላይ የምናየው አንድ ተደጋጋሚ የእስራኤላውያን ልምምድ አለ። ይህ ልምምድ ተደጋጋሚ ከመሆኑ የተነሳ ውደታዊ ሂደትን ተከትሎ በአሥራ ሁለቱ መሳፍንት ዘመን ሊከናወን ታይቷል።

የእስራኤላውያን ልምምድ ውደታዊ ሂደት

ይህ የእስራኤላውያን ቀጣይ ዐመፅ የሚያሳይ ውደታዊ ልምምድ በመጽሐፉ ላይ እንደሚከተለው ተጽፎ እናገኘዋለን።

ውደት	ጥቅስ	የእስራኤላውያን ጠላቶች	መሳፍንት
1	3+8-11	ልርጴጦምያውያን	ጉቶንያል
2	3+12-31	ሓአባውያን	ናአድ፣ ሴሜጋር
3	4+1-5+31	ከንዓናውያን	ዲቦራና ባራቅ
4	6+1-10+5	ሐንዲያማውያን	ጌዴዎን፣ ቶላ፣ ኢያኢር
5	10+6-12+1	አሞናውያን	ዮፍታሄ፣ አብዳን፣ ኤሎም፣ ዓብዶን
6	13+1-16+31	ፍልስጤማውያን	ሳምሶን

የመጽሐፉ ዋና ዓላማ

በመጽሐፉ ውስጥ በተደጋጋሚ እንደምናየው እግዚአብሔር የተሰያዩ መሳፍንትን በማስነሳት የእስራኤልን ሕዝብ ከጠላቶቻቸው እጅ ታድጓል። መሳፍንቱ ካከናወኑት የመታደግ ሥራ በስተጀርባ የእግዚአብሔር አዳኝነት መታየት አለበት። መሳፍንቱ እንደማንኛውም ሰው የራሳቸው የሆነ ድካም የነበራቸው ሆነው ሳለ ነገር ግን እግዚአብሔር አብሯቸው በመቆሙ ብቻ ታላላቅ የማዳን ሥራዎችን ሊሠሩ ችለዋል።

በመጽሐፉ ውስጥ ትልቅ ሥፍራ የተሰጠው ሌላ እውነታ እስራኤላውያን ለእግዚአብሔር ጌትነት ሥፍራ እንደነበራቸውና ይገዙሰት እንደነበር የሚያትተው ክፍል ነው። ጸሐፊው እስራኤልን የሚወቅስበት አንዱና ትልቁ ጉዳይም እስራኤላውን የአምላካቸውን ንጉሥነት በተደጋጋሚ የተጋፉበት ዘመን ነበር። በመሆኑም የቃል ኪዳኑ ስምምነት በሚያዘው መሠረት እግዚአብሔር ቁጣውን በሕዝቡ ላይ አወረደ (ዘሌዋ. 26+14-45፣ ዘዳግ. 28+15-68)። ሕዝቡ ክኃጢአታቸው ተመልሰው ወደ እርሱ በሚጮሁበት ጊዜ እግዚአብሔር መሳፍንትን በማስነሳት የእስራኤልን መንግሥት ክፍጹም ጥፋት ጠብቋል።

እሰመረጋጋት በበዛበት በዚያ ዘመን የእግዚአብሔርን አዳኝነት፣ ታማኝነት፣ ታጋሽነት እና መሐሪነት ከምን ጊዜውም በበለጠ ለሕዝቡ ጉልቶ የታየበትና የተገለጠበት ወቅት ነበር። ያ ዘመን ቡብሉይ ኪዳን ውስጥ የእግዚአብሔር መንፈስ የሠራበት አንድ ራሱን የቻለ በእስራኤላውያን ኑሮ የተከሰተ የታሪክ ምዕራፍ ነው። ይኼን የምንልበት ምክንያት በመጽሐፉ እንደምናየው የእግዚአብሔር መንፈስ በሰዎች አልፎ ታላላቅ ሥራዎችን እንደሠራ ስግልጽ ስለምንመለከት ነው። የእግዚአብሔር ሰዎች በመንፈሱ ተሞልተው ታላላቅ ውጊያዎችን አካሂደዋል፣ አሸንፈውማል (መሳ. 3+10፣ 6+34፣ 11+29፣ 13+25፣ 14+6፣ 19፣ 15+14)።

መደምደሚያ

መጽሐፈ መሳፍንት የታሪክ መጽሐፍ እንደመሆኑ መጠን በክንዓን ምድር መወረስና በንጉሳዊው የአገዛዝ ዘመን መጀመር መሐል ገብቶ እንደድልድይ ያገለግላል። ሥነ-መለኮታዊ ይዘቱ አንድ ታላቅ የማይቀየር መንፈሳዊ መርሆ ላይ ተመስርቷል። ዘላለማዊ እውነታውም የእግዚአብሔር ሕግ መጠበቅ ሰላምና ደህንነት ያመጣል፣ አለመጠበቁ ደግሞ በጠላት እጅ መውደቅንና ሞትን ያስከትላል የሚል ግልጽ መልዕክት ያስተላልፋል። በዚህ ሁሉ የእግዚአብሔር ታላቅ ምህረትና ርህራሄ ራሳቸውን አዋርደው በንስሃ ሰሚቀርቡት ሁሉ እጅጉን እንደበዛም አይተናል።

በመጽሐፉ ላይ እግዚአብሔር በተለያዩ ጊዜያት መሳፍንትን በማስነሳት ሕዝቡን ከጠላቶቻቸው እጅ እንደታደገ አይተናል። እነዚህ በየጊዜው የተነሱ መሳፍንትም ቢሆን የራሳቸው የሆነ ድክመ ነበራቸው። ቢሆንም በእግዚአብሔር መንፈስ ተሞልተውና በእግዚአብሔር ሕግ ላይ ቆመው ጠላቶቻቸውን ድል ነስተዋል። ይኼ ወደፊት ስሚመጣው ታላቁ አዳኝና መሢሕ እንደጥላ ሆኖ የሚያገለግል ነው። በመጽሐፉ ላይ የይሁዳ ነገድ ልዩ ትኩረት ተሰጥቶታል። በመሰኮታዊ ኃይልና ቅባት ሕዝቡን ሊያሳርፍ ወደሚችለው ወደ ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ያመላክታል።

መጽሐፈ ሩት

መጽሐፈ ሩት በዘመነ መሳፍንት ይኖር ስለነበር እንድ ቤተሰብ ታሪክ የሚናገር መጽሐፍ ነው። በዚያን ዘመን መኖር ክባድ ነበር። ምክንያቱም ያለንጉሥ ያለሕግ ሁሉም እንደራሱ ፈቃድ ይመላለስ የነበረበት ዘመን በመሆኑ ነው (መሳ. 17÷6)።

ጸሐፊው

ጸሐፊው ማን እንደሆነና የት እንደሆነ አይታወቅም፣ ብዙዎች ሳሙኤል እንደተጻፈ ያስባሉ። ነገር ግን ውስጣዊ መረጃዎች እንደሚጠቁሙት ከሳሙኤል ሞት በኋላ የተጻፈ ነው።

የተጸፈበት ዘመን

1375-1050 ዓ.ዓ. ባለው ጊዜ ውስጥ እንደሆነ ይገመታል።

ታሪካዊ አቀማመጡ

በእስራኤል ታሪክ የጨለማ ዘመን የሚባልበት ሰዎች እግዚአብሔርን ሳይሆን ራሳቸውን ለማስደሰት ያለሥርዓት በኖሩበት ጊዜ ነበር (መሳ. 17÷6)።

ቁልፍ ጥቅስ

1÷16 «ወደምትሄጂበት እሄዳለሁና በምታድሪበትም አድራለሁና እንድተውሽ ከአንቺም ዘንድ እንድመለስ አታስቸግሪኝ፣ ሕዝብሽ ሕዝቤ፣ አምላክሽም አምላኬ ይሆናል።»

ዋና ገጸባሕርያት

ሩት፣ ኑኃሚንና ቦኤዝ

ቁልፍ ቦታዎች:- ሞአብ፣ ቤተልሔም

ቁልፍ ቃላት

ዕረፍት፣ መቤዠት፣ ዋርሳ

የመጽሐፉ ዓላማ

ሞአባይቱ ሩት ለምራትዋ ለኑኃሚን ታማኝ እንደነበረችና የዳዊት አያት በመሆን የኢየሱስ የዘር ግንድ ውስጥ እንደገባችና ጌታ ታማኞችን እንደሚያከብር ለማሳየት ነው።

የመጽሐፉ ልዩ ባህርይ

መጽሐፈ ሩት የዘሪያን ዘመን በነበረው ነው የጋብቻ ሁኔታ መሠረት ባል ሴሞት የቅርብ ዘመድ የሆነው የሚቸን ኃላፊነት እንደሚረከብ፣ ንብረቱን በመውሰድ፣ መዋጀትና መውረስ እንደነበረበት ያሳየናል። ይህ ብዙ ጊዜ ወንድምን የሚመለከት ኃላፊነት ነው (ዘዳግ. 25÷5-10)። የሩት ባል የሞተው ያለ ልጅ ነበር። ቦኤዝ የሩት የባልዋ ወንድም ሣይሆን ዘመዷ ነበር (ሩት 2÷1)። ሩት ቦኤዝን ልታገባውም እንደምትፈልግ ገለጸችለት (ሩት 3÷1-18) መሬትን መቤዠትም ስለሚያስፈልግና ሌላ የቅርብ ዘመድ ስለነበረ ቦኤዝ ይጠቀማል። ነገር ግን ሌላው የቅርብ ዘመድ ይህን ለማድረግ ባለመፍቀዱ (ሩት 4÷6፣ 7፣ 8) ቦኤዝ ፈቃደኛ ሆኖ እንዲያገባት መብቱን ይለቃል። ስለዚም ሀጉን ጠብቆ ቦኤዝ ሩትን እገባት የሚቸንም ስም ለማቆየት ወንድ ልጅ ወለደ (ሩት 4÷9-15)።

- በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ካሉ ሁለት በሴት ሥም የተሰየሙ ጽሑፎች አንዱ ሩት ሞአባይቱ ሴት በእስራኤልና አስራኤላዊቷ አስቴር በባዕድ ምድር ናቸው። አሕዛብን (ሞአባዊትና ከሱጥ ትውልድ የሆነችው እግዚአብሔርን በመፈለግ) እንዴት ዓለምን የሚያድነው የመሢሑ የዘር ግንድ ውስጥ እንድትገባ እንዳደረጋት ያሳየናል (ሩት 1÷16፣ ማቴ. 1÷5) ።

- የእግዚአብሔርን ሉዓላዊነት፣ ሁሉን ቻይነት፣ ምህረት፣ ቸርነትና ፍቅሩን የሚያሳይ ነው። የመጽሐፉ ዋና ቃል መቤዠትን ሲያመለክት ወደ 23 ጊዜ ይህ ታሪክ ተጠቅሷል።

አስተዋጽኦ

I. የኑሐሚንና የሩት ወደ ቤተልሄም መመለስ (1÷1-22)
II. የሩት ከቦኤዝ ጋር መተዋወቅ (2÷1-23)
III. የቦኤዝ ምላሽ ለሩት (3÷1-18)
IV. የቦኤዝ ሩትን ማግባት (4÷1-22)

1. የኑሐሚንና የሩት ወደ ቤተልሄም መመለስ (1÷1-22) ኑሐሚን ባልዋንና ልጆችዋን አጥታ እርዳታ በሚያስፈልጋት እድሜ ብቻዋን ወደ ሀገሯ ለመመለስ ስትነሳ ምራትዋ የሆነችው ሩት ልትተዋት ፈቃደኛ አልሆነችም። ምንም እንኳን ከቤተሰቦቿ፣ ከሀገሯና ከባህሏ ከምድሯ መለየት ከባድ ቢሆንም በፍቅር ኑሐሚንን ለመከተል እና እምላክኳን ለማምለክ ወስና ስትወጣ እናያታለን።

2. የሩት ከቦዔዝ ጋር መተዋወቅ (2÷1-23) ሩት በቦኤዝ ፊት ሞገስ ማግኘቷ ከገመተችው በላይ ብዙ ቸርነትን እንዳደረገላትና ሩትና ኑሐሚን ደስተኞች ሆኑ።

3. የቦኤዝ ምላሽ ለሩት (3÷1-18) ኑሐሚን በሰጠቻት መመሪያ መሠረት ሩት ወደ ቦኤዝ ወረደችና እግዚአብሔር በፊቱ ሞገስን ሰጣት። በዚህም ምክንያት እትፍሪ

ብሎ እንዳጽናናትና ከእርሱ የቅርብ ዘመድ ቢኖርም እንኳን እርሱ ዋርሳ ካልሆናት ዋርሳ ለመሆን ፈቃደኛ እንደሆነ ነገራት ወደእማትዋም ባዶዋን እንዳትሄድ ገብስ ሰፍሮ እሸክሞ እንደላካት እናነባለን።

4. የቦኤዝ ሩትን ማግባት (4፤1-22) ቦኤዝ ሩትን ለመውሰድ ሽማግሌዎችን ስሙ ያልተጠቀሰ ሰብስቦ በደንኙና በእገሩ ሕግ መሠረት የቅርብ ዘመድዋን ፈቃደኝነት ጠይቆ ያም ሰው ፈቃደኛ ባለመሆኑ እርሱ አገባት። ከዚያም ወንድ ልጅም እንደወለዱ፣ የንጉሥ ዳዊት እያቶች እንደሆኑና በመሢሑ የዘር ግንድ ሩት እንደጨመረች ታሪኩ ያስረዳናል።

የመጽሐፈ ሩት ዋና ዋና ትምህርቶች

- ኑሃሚን ችግራቸውን ለመፍታትና ሩትን ለመርዳት ብልሀ አማካሪ እንደሆነችና ሩትም የተሰጣትን ምክር ተቀብላ ሥራ ላይ በማዋሏ መልካም ናላቸዋል። በዚህ የመልካም ምክርንና የታዛዥነትን ጥቅም እንመለከታለን። ቦኤዝ ስርዓትን ለማክበር በሚሠራው ሥራ እግዚአብሔር እንደረዳውና ሁኔታዎችን ሁሉ እንዳመቻቸለት እግዚአብሔር የሥርዓት አምላክ እንደሆነና ከምንፈልገው ነገር በላይ ሥርዓትንና ሕግን ለማክበር ቅድሚያ መስጠት እንዳለብን እንረዳለን።

- ሩት ባታስበውም እንኳን እግዚአብሔር ዓላማውን እንደፈፀመባት ሁሉ በለምች ሕይወት ውስጥ እንደሚገባና ሁኔታዎችን እንደሚጠቀም፣ ለለምች ግድ እንደሚለውና የጌታን ሉዓላዊነት እናያለን።

- በምንም ዓይነት ሁኔታ ለምች ሕይወታቸውን ለእግዚአብሔር አስከሰጡ ድረስ ሁኔታዎችን ሁሉ እግዚአብሔር ለውጦ መልካም ነገር በማድረግ ሕይወታቸውን ሌክብርበት እንደሚቻለው ከዚህ ታሪክ እንገነዘባለን። በመጨረሻም ሞአባዊቷ ሩት ከእስራኤል ጋር በደም ትውልድ ሳይሆን በእምነት የእግዚአብሔር መንግሥት ተካፋይ እንደሆነች ስናጠና እግዚአብሔር ክባዶነት ወደ ሙላት ከሀዘን ወደ ደስታ ሁኔታዎችን የሚቀይር አምላክ እንደሆነ እንማራለን።

1ኛና 2ኛ ሳሙኤል

መግቢያ

የሁለቱም መጻሕፍት አርዕስት የተሰየመው የንጉሥ አገዛዝ በእስራኤል እንዲመሠረት እግዚአብሔር በተጠቀመበት በሳሙኤል ነው። ነቢዩ ሳሙኤልም ሳኦልንና ዳዊትን ለንጉሥነት መቀባት ብቻ ሳይሆን ከንጉሥነት አገዛዝ ጋር ተጣምሮ በእሥራኤል የተጀመረውን አዲሱን የእግዚአብሔርን አመራር ያስተዋወቀ የመጨረሻው መስፍን ነበር። ይህም ሳሙኤል በአገዛዙ ውስጥ እግዚአብሔርን በመወከሉ ምክንያት እግዚአብሔር በእሥራኤል ላይ ያለውን የአገዛዝ ድርሻ ግልጥ ያደርገዋል። በዚህ አገዛዝ ሥርዓት ውስጥ የሳሙኤል ውክልና ከሙሴ ታሪክ ጋር ተቀራራቢነት እንዳለው ቀጥሰው ያሱት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ይጠቁመናል (መዝ. 99÷6፤ ኤር. 15÷1)።

ሳሙኤል የመጨረሻው መስፍን ሆኖ ብቅ ያለው 350 ዓመታትን በሸፈነ የመሳፍንት አገዛዝ መጨረሻ ላይ ነበር። የመጀመሪያው መጽሐፍ የ115 ዓመታትን ሂደት ሸፍኗል። ይህም ከሳሙኤል የልጅነት ጊዜ እስከ ዳዊት አገዛዝ መጀመሪያ ያለው የጊዜ ገደብ መሆኑ ነው። ሁለተኛው መጽሐፍ እስከ ዳዊት ሽምግልና ዘመን ያለውን ጊዜ ይሸፍናል (1ኛ ነገ. 1÷1)። የጊዜ ገደቡ ግን በውል ያልታወቀ ነው። ሳሙኤል በተጠራበት ዘመን እስራኤል በመንፈሳዊ ሕይወቷ ጨልማ የነበረችበት ጊዜ እንደሆነ መጽሐፉ ያስታውቃል። ይህም ዘመን ዔሊ በክህነት እግዚአብሔርን ሲያገለግል የነበረበት ጊዜ ነው። ስለዚህ ሳሙኤል ሕዝቡን ወደ እውነተኛ አምልኮ ይጣራ ነበር (የሐዋ. 3÷24)። ሳሙኤልም ለመሰፍንትና ለንጉሥ አገዛዝ አናኝና አያያዥ ድልድይ ነበር። የመጽሐፉም ገጽታ በሳኦልና በዳዊት የአገዛዝ ታሪክ የተሞላ ሲሆን ሳኦል ባለመታዘዙ ፍጻሜው አሳዛኝ እንደሆነና ዳዊት ግን በመታዘዙ ፍጻሜው እንዳማረለት ይናገራል።

የመጽሐፉ አከፋፈል ታሪክ

የሳሙኤል ሁለቱ መጻሕፍት ማለትም 1ኛና 2ኛ ሳሙኤል ቀደም ሲል በዕብራይስጡ መጽሐፍ ቅዱስ የሚታወቁት እንደ አንድ መጽሐፍ ብቻ ነበር። በኋላ ግን ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ ተብሎ የተከፈለ ሲሆን ይህም በጊዜ ሂደት ሰዎች የከፈሉት እንጂ አንድ በመሆኑ እንደከሀተት ተቆጥሮ አይደለም። ስለሆነም መጽሐፉ ከሁለት መክፈል የጀመረው በዕብራይስጥ ቋንቋ የተጻፈውን ብሉይ ኪዳንን ወደ ግሪክ ቋንቋ በተረጉሙት ምሁራን ዘመን እንደሆነ ይታመናል። ይህም አዲሱ የብሉይ ኪዳን ትርጉም ሴፕቱዋጀንት በመባል ይታወቃል። ሴፕቱዋጀንት የሚለው ቃል በግሪክኛ ሰባ ማለት ነው። ይህም ስም የተሰጠው ብሉይ ኪዳንን ሰባ የሚሆኑ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን በሰባ ቀናት ውስጥ መተርጉማቸው ስለሚታመን ነው። በመሆኑም

እነዚህ ምሁራን መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ መጻሕፍት በማለት ከፋፍለውታል።

የመጽሐፉ አከፋፈል ከላይ በተገለጠው ብቻ አላበቃም። ስለሆነም አከፋፈሉ ሊቀየል ችሏል። በዚሁ መሠረት ጀሮም የተባለው ሰው ከ382 እስከ 405 ዓ.ዓ. ባለው ጊዜ መካከል ሴፕቱዋጀንትን ወደ ላቲን ቩልጌት (Vulgate) በሚተረጉምበት ጊዜ እንደገና መጽሐፈ ሳሙኤልን እንደኛና ሁለተኛ ነገሥት በማለት ከፍሎታል። በአማርኛ መጽሐፍ ቅዱሳችን «ነገሥት ቀዳማዊና ካልዕ» ይባላል። ይህ አባባል በመጽሐፍ ቅዱስ የተሰጠውን መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊና ካልዕ ማለት አይደለም። ከሁለቱም መጻሕፍት አርዕስት ሥር ተጽፎ መገኘቱም የአማርኛው መጽሐፍ ቅዱሳችንም ከላቲኑ መጽሐፍ እንደተተረጐመ ያመለክታል። በመጨረሻም መጽሐፉ በዕብራይስጥ መጽሐፍ ቅዱስና (ከ500-900 ዓ.ም. እንደአውሮፓውያን አቆጣጠር) በዘመናዊ ዘዴ በታተመው መጽሐፍ ቅዱስ ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ በመባል ተከፋፍሎ ይገኛል።

ጸሐፊውና የተጻፈበት ዘመን

የሁለቱም መጻሕፍት አርእስት በሳሙኤል የተሰየመ ቢሆንም ሳሙኤል ግን የጻፈው የመጀመሪያውን መጽሐፍ አብዛኛውን ክፍል ብቻ እንደሆነ ይታመናል። ቀሪው ግን በእርሱ አንዳልተጻፈ ይታሰባል። ይህን አመለካከት የሚከተሉ ሰለሞቱ የሚናገረውን 1ኛ ሳሙኤል 25÷1ን በመጥቀስ አስቀድሞ ስለሞተ በዚህ ምክንያት ቀሪው ክፍልና ሁለተኛው መጽሐፍ በርሱ የተጻፈ አይደለም በማለት ይህን ክፍል እንደማስረጃ ይጠቀሙበታል።

ሌላው አመለካከት ሁለቱም መጽሐፍት በሳሙኤል የተጻፉ ናቸው የሚል ሲሆን ማስረጃቸውም በ1ኛ ሳሙኤል 10÷25 ላይ የተጻፈው ቃል ነው። ቃሉም «ሳሙኤል የመንግሥቱን ወግ ነገረ በመጽሐፉም ጻፈው። በእግዚአብሔርም ፊት አኖረው» የሚለው ነው።

በሦስተኛ ደረጃ የሚጠቀሰው ሃሣብ በእርግጥ ሳሙኤል ሁለቱንም ጽፏል። ነገር ግን ናታንና ጋድ ዳግሞ በሳሙኤል መጻሕፍት የተደረጉትን አንዳንድ ድርጊቶችን በመጻፍ ተካፋይ ሆነዋል የሚል ነው። የዚህ ሃሣብ መሠረቱ በ1ኛ ዜና 29÷29 ነው። «የንጉሡም የዳዊት የፊተኛውና የኋለኛው ነገር እነሆ በባለራእዩ በሳሙኤል ታሪክ፣ በነቢዩም በናታን ታሪክ በባለራዕዩም በጋድ ታሪክ ተጽፏል»። ይህ ሃሣብ ራሱን ሲጠቀልል ሁለቱም መጻሕፍት በሳሙኤልና በሌሎችም ተጽፈዋል የሚለውን ሃሣብ ይይዛል። በሌላ አባባል ሳሙኤል ከሞተ በኋላ ሁለቱ የተጠቀሱት ሰዎች የቀረውን ክፍል ጽፈውታል ከሚለው ሃሣብ ጋር ተመሳሳይነት አለው። የተጻፈበት ዘመንም በ930 ዓ.ዓ. እንደሆነ ይገመታል።

አራተኛው አመለካከት ጸሐፊው በእርግጠኝነት አይታወቅም የሚለው ነው። የዚህ አማብ ማስረጃ መጻሕፍቱ ጸሐፊውን አይገልጡትም ይላል። ይህ አመለካከት በ1ኛ ሳሙኤል 10÷25 ላይ የተጻፈውን አሳብ ያልተመለከተ ይመስላል። ምክንያቱም በጽሑፉ የሳሙኤል አጅ እንዳለበት ይጠቁማል።

አንዳንዶች የ1ኛና 2ኛ ሳሙኤል ጸሐፊ ማን እንደሆነ አይታወቅም የሚለውን አመለካከት ይመርጣሉ። ምክንያታቸውን ጨምረው ሲሰጡም የ1ኛ ሳሙኤል መጨረሻ አካባቢና የ2ኛ ሳሙኤል ታሪክ ስሙ የተፈጸመው እርሱ ከሞተ በኋላ በመሆኑ ነው ይላሉ።

የመጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ አስተዋጽኦ

I. የዔሊና የሳሙኤል ታሪክ (1ሳሙ. 1-7)
II. በሳሙኤል መሪነት የንጉሣዊ አገዛዝ ምስረታ (1ሳሙ. 8-12)
III. የሳኦል መንግሥት ውድቀት (1ሳሙ. 13-15)
IV. የዳዊት መንግሥትና የሳኦል አሳዛኝ ፍጻሜ (1ሳሙ. 16÷1-2ሳሙ. 5÷5)
V. የዳዊት የመንግሥቱ ክንውንና ክብር (2ሳሙ. 5÷6-9÷12)
VI. የዳዊት የእገዛዝ ድክመትና የውድቀት ገጽታ (2ሳሙ. 10-20)
VII. የዳዊት መንግሥት የመጨረሻ ገጽታው (2ሳሙ. 21-24)

ገና ክጅምሩ 1ኛና 2ኛ ሳሙኤል አንድ መጽሐፍ እንደነበረ አስቀድመን ተመልክተናል። ስለዚህም የሁለቱን አስተዋጽኦ አንድ ላይ ማየቱ ችግር የለውም።

1. የዔሊና የሳሙኤል ታሪክ (1ኛ ሳሙ. 1-7)

ሳሙኤል የተወለደው ዔሊ ካህን ሆኖ አግዚአብሔርን ያገለግል ስነበረበት ዘመን ስለነበር 1ኛ ሳሙኤል ምዕራፍ 1 የሁለቱን ታሪክ በጣምራ ያነሳል። ሆኖም 1ሳሙ. 1-2 በሳሙኤል መወለድ ላይ በማተኮር ታሪኩን ያጉላዋል። በምዕራፍ 2-3 የወጣትነት ዘመኑንና ጥረውን የምናይበት ሲሆን ከእግዚአብሔር የሆነውንም ፍርድ በዔሊ ላይ ማስተላለፉንም በዚሁ ክፍል ተገልጦ እናገኘዋለን። ይህም ፍርድ የልጆቹ ኃጢአት ውጤት ነበር (1ኛ ሳሙ. 3÷11-18)።

የእግዚአብሔር ፍርድ በዔሊና በቤቱ ላይ ሊጀምር ሲል እስራኤል በፍልስጥኤም ተሸነፈ። የእግዚአብሔር የቃልኪዳኑ ታቦት ተማረከ ዔሊና ልጆቹም ሞቱ። ከዚህ ነገር በኋላም የታቦቱን መመለስና ሳሙኤል እስራኤልን ከፍልስጥኤም ማዳኑ ተዘግቦ እናገኘዋለን (1ኛ ሳሙ. 4-7)።

2. በሳሙኤል መሪነት የንጉሣዊ አገዛዝ ምስረታ (1ኛ ሳሙ. 8-12)

እንደምኞታቸው እንዲሆንላቸው ለሳሙኤል ምላሹን አሳወቀ (1ኛ ሳሙ. 8)። ሳሙኤልም ሳኦልን ለብቻው ለንጉሥነት ቀባው (1ኛ ሳሙ. 9÷1-10÷16) ሳኦል እንደገና በምጽጳ ዕጣ ወድቆበት በአደባባይ በሕዝብ ፊት ተመረጠ (1ኛ ሳሙ. 10÷17-27)። በዚህ ክፍል የሳኦል የመደበቅ ምስጢሩ የትህትና ጉዳይ እንደሆነ ብዙዎች የሚናገሩት ነው (1ኛ ሳሙ. 9÷20)። ሳኦል ከዚህ በኋላ አሞናዊያንን መምታት መቻሉ በእስራኤላዊያን ዘንድ የንጉሥነቱ ማረጋገጫ ሆነለት (ቁጥር 11-13)። በመጨረሻም የሳኦል ንግሥና ታድሶ እንደቀጠለ እንመለከታለን። ይህም በሳሙኤል አማካይነት በጌልጌላ ተፈጸሚነትን አገኘ። ይህ የንግሥና ክንውን የንጉሥ አገዛዝ ስእስራኤል በይፋ መጀመሩን የሚያመለክት ነው (1ኛ ሳሙ. 11÷14-15)። ቀሪው ክፍል የሚያተኩረው በሳሙኤል የስንብት ቃል ላይ ነው (1ኛ ሳሙ. 12)።

3. የሳኦል መንግሥት ውድቀት (1ኛ ሳሙ. 13-15)

በዚህ ክፍል የምናገኘው የሳኦልን ውድቀት ዝርዝር ሁኔታ ነው። ሳኦል መውደቅ የጀመረው የእግዚአብሔርን ትዕዛዝ በመጣስ እንደሆነ ተጽፎአል (1ኛ ሳሙ. 13÷8-14)። ወደ እግዚአበሔርም ቢጸልዮም አልተሰማለትም (1ኛ ሳሙ. 14÷37)። ከዚህ በኋላ ሳኦል ስራሱ መንገድ በመሄድ ውድቀቱን አፋጥኗል (1ኛ ሳሙ. 15)።

4. የዳዊት መንገሥና የሳኦል አሳዛኝ ፍጻሜ (1ሳሙ. 16÷1-2 ሳሙ. 5÷5)

ሳኦል ካለመታዘዙ የተነሳ የእግዚአብሔር መንፈስ ራቀው። ለክፉ መንፈስም ሥቃይ ተጋለጠ ከዚህም የተነሳ ዳዊት ከተቀባ በኋላ ሳኦልን ሰማንልገል ወደ ቤተመንግሥት እንደተጠራ ታሪኩ ተጽፎ ይገኛል (1ኛ ሳሙ. 16-26)። ብዙ የተለያዩ አከራካሪ ሃሣቦች የተሰጡበት ነጥብ በዚሁ ክፍል የሚገኝ ሲሆን ቃሉም «የእግዚአብሔርም መንፈስ ከሳኦል ራቀ። ክፉም መንፈስ ከእግዚአብሔር ዘንድ አሠቃየው» የሚለው ነው። ይህንንም ቃል ለመተርጉም ከባድ እንደሆነ የመጽሐፍ ቅዱስ አዋቂዎች ይናገራሉ። ስዚህም የተነሳ ቀጥሎ ያሉት የአመለካከት ልዩነቶች ሊፈጠሩ ችለዋል።

ሀ. በሳኦል ርኩስ መንፈስ ንብቶበታል። ምክንያቱም በቅጣት መልክ ከእግዚአብሔር የተላከው ይህ ርኩስ መንፈስ ስሜቱን፣ ሃሣቡንና አስተሳሰቡን ሁሉ ስቁጥጥሩ ሥር ስላደረገው ነው በማለት ይደምድማሉ።

ለ. ሌሎች ደግሞ ይህ ክፉ መንፈስ ሀሰተኛ መልእክተኛ ነው ስማለት ይናገራሉ። ለዚህም 1ኛ ነገ. 22፤20-23ን ይጠቅሳሉ።

ሐ. ሌላው አመሰካከት ደግሞ ይህ ክፉ መንፈስ ተብሎ የተነገረው እግዚአብሔር በሳኦል ልብ ውስጥ የፈጠረው ያሰመርካትና ያሰመደሰት መንፈስ ነው ይላሉ። መሳፍንት 9÷23 «እግዚአብሔር በአቤሜሌክና በሴኬም ሰዎች መካከል ክፉን መንፈስ ሰደደ። የሴኬምም ሰዎች በአቤሜሌክ ላይ ተንኰል አደረጉ» (መሳ. 9÷23)።

የተጠቀሰው ክፉ መንፈስ በሰው ልብ መሸጉ ክፋትን እንደሚሠራ ለመግለጽ የተጠቀሰ ይመስላል።

መ. ይህ ክፉ መንፈስ ሳኦልን እንዲያሰቃይ ከእግዚአብሔር የተላከ እንደሆነና ባሰመታዘዙም ምክንያት የደረሰበት ፍርድ እንደሆነ የሚናገር ሃሣብ ነው። እግዚአብሔርም በአጋንንት ላይ ባለሥልጣን እንደሆነ ራሱን የገለጠበት ነው የሚል ሃሣብ ነው። ይህን አመለካከት የሚከተሉ ሰዎች በተጨማሪም ክፉ መንፈስ የሚለውን የሳኦል ሕይወት በጨለማና በአሳዛኝ ሁኔታ ውስጥ መውደቁን ለመግለጽ የተሰጠ ምሳሌያዊ አነጋገር ነው ይላሉ።

ሠ. ሌሎች ደግሞ ክፉ መንፈስ ሊሆን አይችልም ይላሉ። ምክንያታቸውም ክፉ መንፈስ ከእግዚአብሔር ሊወጣ አይችልም የሚሰው ነው።

የዳዊት መሰደድ፣ የሳኦልና የልጆቹ ሞትም በዚሁ ክፍል ውስጥ ተገልጧል (1ኛ ሳሙ. 27-31)። ከሰደቱም ባሻገር ዳዊት አሰቀድሞ በይሁዳ ላይ የነገሠ ሰ ሆነ (2ኛ ሳሙ. 1-4) በመጨረሻም በመላው እስራኤል ላይ ነግሦአል (2ኛ ሳሙ. 5÷1-5)።

5. የዳዊት የመንግሥቱ ክንውንና ክብር (2ኛ ሳሙ. 5÷6-9÷12)

በአገዛዝ ሂደቱ ዳዊት ከኢያቡሳዊያን ጋር በመዋጋት ኢየሩሳሌምን ሊይዝ ቻለ (2ኛ ሳሙ. 5÷6-10) ዳዊትም ዘመቻውን በመቀጠል ፍልስጥኤማዊያንን መታ። ከዚህም የተነሳ ድንበሩ ሊሰፋና ሊሰፋፋ ችሏል (2ኛ ሳሙ. 5÷17-25)። ከዚህ ሁሉ በኋላ ዳዊት የእግዚአብሔርን ታቦት ወደ ኢየሩሳሌም አመጣ (2ሳሙ. 6)። እግዚአብሔርም ደግሞ ዘሮቹ በእስራኤል ላይ የመንገሥ መብታቸው **ለዘላለም** እንደሚቀጥል ቃል ገባለት (2ኛ ሳሙ. 7)። በመጨረሻም ይህ ኪዳን በኢየሱስ ክርስቶስ በመፈጸም እግዚአብሔር በዳዊት ቤት በኩል ያቀደውን **ዘላለማዊ ዕቅድ** ገለጠ። ኢየሱስ እንደ ዳዊት በእስራኤል ላይ ብቻ ላይሆን በሕዝቦች ሁሉ ላይ ንጉሥና ጌታ ነው። ይህም ደግሞ እንደገና በሺህ ዓመቱ የምድር አገዛዝ የሚረጋገጥ ይሆናል (ራዕ. 20÷4)። የክርስቶስ ተምሳሌት የሆነው **ዳዊት** መንግሥቱን ከእስራኤል ድንበር ውጪ ማስፋቱና የተሸመበትን ሕዝብ **በጽድቅ** መሠራቱ ተዘግቧል (2ኛ ሳሙ. 8)። ከዚህም ሌላ ዳዊት ከዮናታን ጋር ለገባው ቃል ኪዳን ታማኝ ነበረ (2ኛ ሳሙ. 9)።

6. የዳዊት የአገዛዝ ድክመትና የውድቀት ገጽታ (2ኛ ሳሙ. 10-20)

የዳዊት አመራር በአብዛኛው ጽድቅን የተላበሰ ቢሆንም በሂደት ግን ከእግዚአብሔር ፈቃድ ጋር የሚቃረን ክፉ ነገር እንደፈጸመ ከላይ በተጻፈው ክፍል ውስጥ ተጽፎ እናገኘዋለን። ይህም ከአሥርቱ ትዕዛዛት መካከል እንደ አንዱ የተደነገገውን አታመንዝር የሚለውን ትዕዛዝ በመጣስ የኦርዮ ሚስት ከሆነችው ቤርሳቤህ ጋር በማመንዘር ውድቀት ውስጥ ተገኝቷል (2ሳሙ. 11፤1-5)።

ዳዊት ከላይ በተገለጠው የኃጢአት ድርጊት ብቻ አላበቃም። ነገር ግን ኃጢአቱን ለመሸፈን የቀየሰው ዘዴ ውድቅ ሆኖ ስላገኘ የሴቲቷን ባል ኦርዮንን በማስገደል ሁለተኛውን አስከፊ የኃጢአት ድርጊት ፈጽሟል (2ኛ ሳሙ. 11÷6-21)። ይህም ከባድ የኃጢአት ሥራው በመንግሥቱ ላይ ጥቁር ነጥብ ከመጣሉም በላይ ያከበረውን እግዚአብሔርን እጅግ አሳዝኖታል (2ሳሙ. 12÷1-10)። ከዚህም የተነሳ እግዚአብሔር ቅጣትን እንደበየነበት ተጽፎ ይገኛል (2ሳሙ. 12÷10-14)። እግዚአብሔር የተናገረው ክፉ ነገር ሁሉ በዳዊት ሕይወት አልቈለ። የተወሰደው ሕፃን ሞቷል (2ኛ ሳሙ. 12÷15-23)። አምኖን እህቱን ትዕማርን አስነወራት (2ሳሙ. 13÷7-14)። በዚህም ምክንያት በአቤሴሎም ትዕዛዝ ተገደለ (2ኛ ሳሙ. 13÷23-36)። አቤሴሎም ደግሞ ከአባቱ ቁባቶች ጋር ተኛ (2ኛ ሳሙ. 16÷22) በመጨረሻም አቤሴሎም ሞተ (2ኛ ሳሙ. 18÷9-15)። ይህ ሁሉ የሚያመለክተን እግዚአብሔር በዳዊት ላይ የሳከውን ፍርድ ነው።

7. የዳዊት መንግሥት የመጨረሻ ገጽታው (2ሳሙ. 21-24)

ምንም እንኳን ዳዊት በአገዛዙ ሂደት ውስጥ በአንድ አጋጣሚ፣ የፈጸመው ኃጢአት ቢኖርም የመንግሥቱ ፍጻሜ ግን አስከፊ ገጽታ አልነበረውም። ይልቁንም የእግዚአብሔርን ፈቃድ እየፈፀመ (2ኛ ሳሙ. 21) እግዚአብሔርን ስለማዳኑ እያመሰገነና መስዋዕት እያቀረበ በጽድቅ አመራር የመንግሥቱን አገዛዝ ጠቅልሏል (2ሳሙ. 22-24)። ሉቃስ የጻፈውም ሃሣብ ከዚህ ጋር የሚስማማ ነው (የሐዋ. 13÷36)።

8. ሥነ መለኮታዊ መልእክት

የእግዚአብሔርን አመራር መናቅ የመከራን ዋጋ እንደሚያስከፍል የእስራኤል ሕዝብ ታሪክ ሕያው ምስክር ነው። ይህ ሕዝብ በሳሙኤል ዘመን እግዚአብሔርን ወደ ጐን ትተው ሃምራዊ ንጉሥን ከመረጠበት ጊዜ ጀምሮ እስከዛሬ ድረስ በከባድ ፈተናና ችግር ማሰፋቸውንና መናራቸውን ካሬም በዘመናችን ደርሰንበት እይተናል። እግዚአብሔር ደግሞ በባሕርይው ቅዱስ ስለሆነ ኃጢአትን እንደሚፀየፍና እንደሚቀጣም የመጽሐፉ መልእክት በግልጥ

ያስቀምጣል። ለእግዚአብሔር ያለመታዘዝም ውጤት ኪሣራና መጨረሻውም ሞትን እንደሚያስከትል የሳኦል ታሪክ ትልቅ ማስረጃ ነው።

በእንጻሩም ደግሞ ሰው ከኃጢአቱ ንስሃ ቢገባና ቢመለስ እግዚአብሔር ይቅር ባይና ቸር መሆኑን መጽሐፉ ከዳዊት ሕይወት በግልጽ ያስተምራል። በአጠቃላይ ቁምነገሩ ጅማሬው ሳይሆን እስከ መጨረሻው እግዚአብሔርን እየታዘዙ መኖርና ብቻ ከእግዚአብሔር ዋጋ እንደሚያስጥ የሁለቱ ነገሥታት ታሪክ በጥብቅ ያስገነዝበናል። ስለዚህ ፍጻሜአችን እንደ ሳኦል ሳይሆን እንደ ዳዊት ሆኖ እንዲፈጸም መጽሐፍ ቅዱሳችን ያሳስባል። በእገልግሎታችንም ችሳ ባይነትን እስወግደን እግዚአብሔርን እንደ እግዚአብሔርነቱ እንድናገለግልና ፍጻሜው ካላማረው ከዔሊ ዓይነት አገልግሎት እንድንጠነቀቅም መጽሐፉ መስከታዊ መልዕክቱን ያስተላልፍልናል።

መጽሐፈ ነገሥት (1ኛና 2ኛ)

መግቢያ

ወደ አንደኛ እና ሁለተኛ ነገሥት መጻሕፍት አስላ ከመግባታችን በፊት ስለ መጻሕፍቱ አጠቃላይ ሁኔታ ማየቱ አስፈላጊ ይሆናል። የመጻሕፍቱን ስያሜ ብንመለከት ስለመጻሕፍቱ ይዘት ትንሽ ፍንጭ ልናገኝ እንችላለን። በአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ የመጻሕፍቱ ስም «ነገሥት» ተብሎ ተተርጉሟል። በመጀመሪያ ስሙ የተሰጠበትን ምክንያት ስናይ መጻሕፍቱ ከመስፍኑና ነቢዩ ሳሙኤል በስተቀር ስለነበሩት የእስራኤልና የይሁዳ ነገሥታት ሕይወትና የግዛት ዘመን በሰፊው ስለሚዘግቡ ነው። በሰብራይስጡ መጽሐፍ ቅዱስ ሁለቱ መጻሕፍት እንደ አንድ መጽሐፍ ሆነው በአንደኛና በሁለተኛ ሳሙኤል መጻሕፍት ላይ የተጀመረው ታሪካዊ ዘገባ ቅጥያ ናቸው።

የመጀመሪያው የዕብራይስጡ መጽሐፍ ቅዱስ መጽሐፉን ሳይከፋፍል እንደ አንድ መጽሐፍ ሲያስቀምጥ፤ የግሪኩ ማስትም ሰፕቱአጀንት ደግሞ ሰሁለት ከፍሎ ያስቀምጠዋል።

ጸሐፈውና የተጻፈበት ዘመን

የነገሥት መጻሐፍ ጸሐፊ ማንነት በግልጽ አይታወቅም። እንዳንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቃውንት መጽሐፉ የተጻፈው በአንድ ሰው ብቻ ሳይሆን ይችላል ሲሉ፤ ሌሎቹ ደግሞ በአንድ ሰው ነው በማለት የተለያየ እቋም ያንፀባርቃሉ። መጽሐፉ በአንድ ሰው ለመጻፉ እንደማስረጃ የሚቀርቡ ነጥቦችን እንመልከት።

1. የነገሥታቱ የንግስና ዘመን ጅማሬና ፍጻሜ ለመግለጽ የተጠቀመበት ቃል አንድ ዓይነት ነው። ለምሳሌ፡- (1ኛ ነገ. 14÷31፤ 15÷1-3፤ 23-26)

2. በተደጋጋሚ የተጠቀሱ ቃላትና ሐረጎች፤ ለምሳሌ፡-
   «... የቀረውም ... ነገር ሁሉ... የተደረገውም ሁሉ ...» (1ኛ ነገ. 15÷23፤ 14÷19)።
   «... የተጻፈ አይደለምን?...»
   «... ለዓመታት ነገሠ... የእናቱም ስም...» (1ኛ ነገ.14÷21)

ጸሐፊው

ከጥንት ጀምሮ በአይሁዳውያን ሊቃውንት ዘንድ የመጽሐፉ ጸሐፊ ነብዩ ኤርምያስ እንደሆነ ይታመናል። ይህንን ሃሣብ የሚያጠናክሩ መረጃዎች ከመጽሐፉ ውስጥ ማየት ይቻላል። ለምሳሌ፡- 2ኛ ነገሥት 24÷18-25÷20 እና ኤርምያስ 52 ስናስተያየው በሁለቱም ሥፍራዎች ላይ የተጻፈው የቃሉ ይዘት በጣም አስደናቂ የሆነ መመሳሰል ይታይበታል።

ሌላው ደግሞ የኢዮስያስና ክአርሱ ቀጥሎ በነገሡት ነገሥታት ታሪክ በሚያወራው የመጽሐፉ ክፍል ውስጥ የኤርምያስ ስም አለመጠቀሱ አንድ ማስረጃ ሊሆን ይችላል ምክንያቱም ኤርምያስ ነው ጸሐፊው ኩተባሰ ጸሐፊው የራሱን ስም የሚጽፍበት ምክንያት ላይኖረው ይችላልና።

ይሁን እንጂ ከማሽ በላይ የሚሆነው የመጽሐፉ ክፍል (በተሰዶ የመጨረሻ ምዕራፎች) በኤርምያስ ሲጻፉ እንደማይችሉ ግልጽ ነው፤ ምክንያቱም ኤርምያስ በስተመጨረሻ የተጻፉት ምዕራፎች ከመጻፋቸው በፊት በግብጽ አገር እንደነበር በትንቢተ ኤርምያስ 43÷1-8 ይናገራል።

ስለዚህም የተወሰነውን የመጽሐፉን ክፍል ስመጸፍ ከኤርምያስ ሌላ እንድ ሰው ወይም ሰዎች ሲኖሩ እንደሚችሉ መገመቱ ስህተት አይሆንም። ከኤርምያስ ሌላ በቀደምት የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቃውንት ዕዝራና ሕዝቅኤል እንደጸሐፍት ተጠቁመዋል።

አብዛኛዎቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቃውንት፣ ጸሐፊው በባቢሎን ምርኮ ውስጥ የነበረ እንደሆነ ይስማማሉ። የመጽሐፉ ነገሥት ጸሐፊ ስመረጃነት የተጠቀመባቸው ዋቢ መጻሕፍት፦

በ1ኛ ነገሥት 11÷41 → «በሰሎሞን ታሪክ መጽሐፍ»
1ኛ ነገሥት 14÷19፣ 29 → «በእስራኤል ነገስታት ታሪክ መጽሐፍ» ተጠቅሷል።

በእነዚህ ቀደምት ዋቢ መጻሕፍት ጥንቅር ተሰታፊ ከነበሩት ሰዎች ውስጥ እንዳንዶቹ በመጽሐፍ ቅዱስ ስማቸው ተጠቅሷል። ስምሳሌ፦

- 2ኛ ዜና መዋዕል 12÷15 ሸማያና አዶ
- 2ኛ ዜና መዋዕል 26÷22 ኢሳይያስ
- 2ኛ ዜና መዋዕል 32÷32 ኢሳይያስ
- 1ኛ ነገሥት 16÷1 ኢዩ ይገኙባቸዋል።

የተጻፈበት ዘመን

አብዛኛዎቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን መጽሐፉ ከ586-539 ዓ.ዓ. ባሰው ጊዜ ውስጥ ተጽፎ ሊሆን ይችላል በሚሰው ሃሣብ ይስማማሉ። የ1ኛና የ2ኛ ነገሥት የጊዜ ቅደም ተከተል በተመለከተ የብሉይ ኪዳን ት.መ.ማ. 1ኛ መጽሐፍ ክፍል 3 ገጽ 4 ላይ ተመልከት።

የመጽሐፉ አስተዋጽኦ

የአንደኛ መጽሐፈ ነገሥት አስተዋጽኦ

1. አንድነቱ የተጠበቀው ግዛት (1÷1-11÷43)

   - የሰሎሞን መንገስ (1÷1-3÷1)
   - የሰሎሞን ጥበብ (3÷2-4÷34)
   - የሰሎሞን ቤተመቅደስ (5÷1-8÷66)
   - የሰሎሞን ዝና (9÷1-10÷29)
   - የሰሎሞን ውድቀት (11÷1-43)

2. የተከፋፈለው ግዛት (12÷1-22÷53)

   - በግዛቱ የተፈጠረው መታወክ (12÷1-24)
   - የኢዮርብአም ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (12÷25፤ 14÷20)
   - የሮብዓም ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (14÷21-24)
   - የአብያም ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (15÷1-8)
   - የአሳ ዘመ ነ መንግሥት በይሁዳ (15÷9-24)
   - የቼራብ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷25-31)
   - የባእስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷32-16÷7)
   - የኤላ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (16÷8-14)
   - የዘምሪ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (16÷15-20)
   - የዘንበረ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (16÷21-28)
   - የአክዓብ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (16÷29-22÷40)
   - የኢዮሳፍጥ ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (22÷41-50)
   - የአካዝያስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (22÷51-53)

የሁለተኛ መጽሐፈ ነገሥት አስተዋጽኦ

1. የተከፋፈለው ግዛት (1÷1-17÷41)

   - የአካዝያስ (የአክአዓብ ልጅ) ዘመ መንግሥት በእስራኤል (1÷1-18)
   - የኢዩራም (የአክዓብ ልጅ) ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (2÷1-8÷15)
   - የኢዮራም (የኢዮሳፍጥ ልጅ) ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (8÷16-24)

- የአካዝያስ (የኢዮራም ልጅ) ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (8÷25-29)
- የኢዩ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (9÷1-10-36)
- የጎቶልያ ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (11÷1-16)
- የኢዩአስ ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (11÷17-1÷21)
- የኢዩአካዝ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (13÷1-9)
- የዩአስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (13÷10-25)
- የአሜስያስ ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (14÷1-22)
- የኢዮርብዓም ሁለተኛ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (14÷23-29)
- የዓዛርያስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷1-7)
- የዘካርያስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷8-12)
- የሰሎምን ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷13-15)
- የምናሔም ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷16-22)
- የፋቁስያስ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷23-26)
- የፋቁሄ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (15÷27-31)
- የኢዮአታም ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (15÷32-38)
- የአካዝ ዘመነ መንግሥት በይሁዳ (16÷1-20)
- የሆሴዕ ዘመነ መንግሥት በእስራኤል (17÷1-41)

2. የይሁዳ ግዛት፤ መንግሥታት (18÷1-25÷30)

- የሕዝቅያስ ዘመነ መንግሥት (18÷1-20-21)
- የምናሴ ዘመነ መንግሥት (21÷1-18)
- የአሞጽ ዘመነ መንግሥት (17÷1-41)
- የኢዮስያስ ዘመነ መንግሥት (22÷1-23÷30)
- የኢዮአክስ ዘመነ መንግሥት (23÷31-33)
- የኤልያቄም ዘመነ መንግሥት (23÷34-24÷7)
- የዩአኪን ዘመነ መንግሥት (24÷8-16)
- የሴዴቅያስ ዘመነ መንግሥት (24÷18-25÷21)
- የጎቶልያስ ዘመነ መንግሥት (25÷22-26)
- የንጉሥ ዩአኪን ከእስር መፈታት (25÷27-30)

የመጽሐፉ ጠቅላላ ይዘት

ስለመጽሐፉ ጠቅላላ ይዘት በምንናገርበት ጊዜ በመጽሐፉ ውስጥ የሚንፀባረቀው እንድ ወጥ የሆነ እመለካከት እይደለም። ነገር ግን የተለያዩ ሐሳቦችና ክንዋኔዎች ድምር ውጤትን በማያሳይ መልኩ እግዚአብሔር በታሪክ ውስጥ ከእስራኤላውያንና ከእሕዛቦች ጋር የነበረውን ግንኙነት እንደዚሁም በእስራኤላውያንና በእሕዛብ መካከል የነበረውን ግንኙነት ጭምር በሚያሳይ መልኩ ነው። በመሆኑም ከዚህ ቀጥሰን በመጽሐፉ ውስጥ ከተጠቀሱት ዓበይት ነጥቦች መካከል ዋና ዋነኞቹን ለመዳሰስ እንሞክራለን።

እግዚአብሔር

ስለ እግዚአብሔር ማንነትና ባሕርይ በመጽሐፈ ነነሥት ላይ በብዛት ተዳሷል። በመጽሐፉ ላይ «እግዚአብሔር» (YAHWEH) የሚለው ቃል ከ500 ጊዜ በላይ ተጠቅሷል። ባሕርይው በስምም በተግባርም ተገልጧል፤ ለምሳሌ፦

- **«የሠራዊት ጌታ» ወይም «የሠራዊት አምላክ»** (1ኛ ነገ. 18÷15፤ 19÷10፤ 14፤ 2ኛ ነገ. 19÷31) ይህ ቃል ታላቅነቱንና ሁሉን ቻይነቱን ያሳያል።
- ብቸኛ እውነተኛ እምላክ እንደሆነ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 18÷24)
- የሚመሰለው ማንም የሌለ እምላክ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 8÷23)
- ፈጣሪ እንደሆነ ተገልጿል (2ኛ ነገ. 19÷15)
- ሕይወት ሰጪ እምላክ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 17÷21)
- ሕያው አምላክ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 18÷15) እንዲሁም በቃለ መሐላ መልክ የእርሱ ሕያውነት ተገልጿል፤ ለምሳሌ «ሕያው እግዚአብሔርን» የሚለው አባባል በብዙ ቦታ ተጠቅሷል፤ (1ኛ ነገ. 17÷12፤ 18÷10፤ 15፤ 22÷14፤ 2ኛ ነገ. 2÷4፤ 6)።
- ከሁሉም በላይ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 8÷27፤ 2ኛ ነገ. 2÷1-12)
- በሁሉም ሥፍራ በአንድ ጊዜ የሚገኝ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 8÷27፤ 20÷28)
- በመንፈሱ አማካኝነት በቤተመቅደስ በሕዝቡ መካከል የሚኖርና ከሕዝቡ እምልኮና ምስጋና የሚቀበል እምላክ መሆኑ ተገልጿል (1ኛ ነገ. 8፤ 3፤ 12፤ 57፤ 2ኛ ነገ. 19÷15፤ 1ኛ ነገ. 5÷3፤ 5፤ 8÷43፤ 1ኛ ነገ. 18÷12፤ 2ኛ ነገ. 17÷32-34፤ 39፤ 41፤ 1ኛ ነገ. 1÷48፤ 8÷15፤ 56)።
- ሕግ ሰጪ እምላክ እንደመሆኑ መመሪያንና ትዕዛዝን ወደ ሕዝቡ ያስተላልፋል ስለሆነም ከሕዝቡ ዘንድ መታዘዝንና መታመንን ይጠብቃል (1ኛ ነገ. 9÷4፤ 13÷21፤ 2ኛ ነገ. 18÷5-6)።
- ስሙ ሰሌሰች መታወጅና መነገር እንዳለበት ተገልጿል (1ኛ ነገ. 8÷60፤ 2ኛ ነገ. 19÷19)።
- በተለያዩ አስደናቂ ክንዋኔዎችና ክስተቶች በተግባር ራሱን የሚገልጽ እምላክ ነው (2ኛ ነገ. 20÷11)። እንደዚሁም ድምጹን የሚያሰማ እና ለሕዝቡ ዘንቢያቱ በኩል የሚናገር እምላክ እንደሆነ በመጽሐፉ እናነባለን።

የእግዚአብሔር የታሪክ ባለቤትነት

«እግዚአብሔር የታሪክ ባለቤት ነው» ስንል በሱዓላዊነቱ የበላይ ገዥ ሆኖ በምድር የሚከናወኑትን ነገሮች በሙሉ ይቆጣጠራል ማለታችን ነው። የእግዚአብሔርን የታሪክ ባለቤትነት ከሚያሳዩ ነገሮች አንዳንዶቹን ከመጽሐፉ ለመዳሰስ እንሞክራለን።

- በምድር ነገሥታት ግዛት ሳይ እግዚአብሔር የበላይ ገዥ ነው (2ኛ ነገ. 19÷15)
- የምድር ነገሥታትን ያስነሳል፤ የታሪክንም ሂደት ይቆጣጠራል (1ኛ ነገ. 17÷20-23፤ 23÷27)
- ሕዝቡን ለመቅጣት የአሕዛብ ነገሥታትን ይጠቀማል (2ኛ ነገ. 24÷2፤ 1ኛ ነገ. 14÷15)
- እግዚአብሔር ቁጣው የሚነድና በሕዝቡ ሳይ አውነተኛ ፍርድን የሚያመጣ አምላክ መሆኑ ተገልጿል። የአግዚአብሔር ቁጣ በተለያየ መንገድ ሊገለጽ ይችላል፤ ለምሳሌ በበሽታ መልክ (2ኛ ነገ. 15÷5)፤ በረሃብ/ድርቅ/ (2ኛ ነገ. 1÷12)፤ የተለያየ መከራን በመላክ ሊሆን ይችላል (1ኛ ነገ. 9÷9፤ 2ኛ ነገ. 6÷33)
- ጸሎትን ሰሚ የሚመልስ አምላክ መሆኑ ተነግሯል፤ የሰለሞን ፀሎት (1ኛ ነገ. 8÷22-54)፤ የሕዝቅያስ ጸሎት (2ኛ ነገ. 19÷14-19)፤ የሌሎችም ተሰምቷል (1ኛ ነገ. 19÷4፤ 2ኛ ነገ. 6÷17፤ 13÷4፤ 20÷2፤ 11)
- አግዚአብሔር ታዳጊ አምላክ እንደሆነ ተጠቅሷል (2ኛ ነገ. 13÷5፤ 18÷30-35፤ 19÷6-7፤ 35-37)።
- ድልን ይሰጣል (2ኛ ነገ. 5÷1)፤ ይቅርታን ያደርጋል (2ኛ ነገ. 5÷18)።
  - ጥበብን ይሰጣል (1ኛ ነገ. 3÷28፤ 4÷29፤ 5÷12፤ 10÷24)
  - በመንፈሱ ይሠራል (1ኛ ነገ. 18÷12፤ 2ኛ ነገ. 2÷16)
  - በኃይሉ ያስታጥቃል (1ኛ ነገ. 18÷46፤ 2ኛ ነገ. 3÷15)

የእግዚአብሔር አዳኝነት

«ሕዝብህ እስራኤል አንተን ስለበደሉ በጠላቶቻቸው ፊት ድል በተመቱ ጊዜ ወደአንተ ቢመለሱ ስምህንም ቢያከብሩ በዚህም ቤት ቢጸልዩና ቢለምኑህ አንተ በስማይ ስማ፤ የሕዝብህንም የእስራኤልን ኃጢአት ይቅር በል ለአባቶቻቸውም ወደ ሰጠሃት ምድር መልሳቸው» (1ኛ ነገ. 8÷33፤ 34)። ከላይ የተጠቀሰው የሰለሞን ጸሎት የእግዚአብሔር ምህረትና አዳኝነትን ተስፋ የሚያደርግ ጸሎት ነበር። ሕጉን መተላለፍ ቅጣትና ፍርድን እንደሚያመጣ ሁሉ ሕጉን መጠበቅ ደግሞ ምህረትንና

በረከትን ያመጣል። ለዚህም ማስረጃ የሚሆነን እግዚአብሔር ለዳዊት የሰጠውን የተስፋ ቃሎች ማየቱ ይበቃል (1ኛ ነገ. 9÷5፤ 1ኛ ነገ. 11÷32፤ 34-36)።

የእግዚአብሔር ድምጽ በነቢያት ተስተጋብቷል

በመሪዎቹና በነቢያቱ አማካኝነት እግዚአብሔር ለእስራኤል በሙሉ ድምጹን አሰምቷል። በየዘመኑ የተነሱ (አንድ ወይም ከአንድ በላይ) የእግዚአብሔር ቃል አቀባዮች ወይም ነቢያት ነበሩ። ከእነርሱም መካከል ነብዩ ናትናኤል (1ኛ ነገ. 1÷22)፤ ነቢዩ አክያ (1ኛ ነገ. 11÷29-39፤ 14÷1-18)፤ ነቢዩ ሳማያ (1ኛ ነገ. 12÷21-24) ይገኝ ብታል። እንደዚሁም ሁለት ስማቸው ያልተጠቀሰ ነቢያት የቤቴል መሠዊያ የወደፊት እንደሚረከስ ተንብየዋል (1ኛ ነገ. 17-19፤ 21÷8፤ 20÷35-43)፤ በእስራኤል ነብይ የነበረው ነቢዩ ዮናስ (2ኛ ነገ. 14÷25)፤ የሴት ነብይት ሕልዳና (2ኛ ነገ. 22÷14-20) እንደምሳሌ መውሰድ ይቻላል።

የእግዚአብሔር ቅን ፈራጅነት ይታያል

እስራኤላውያን የእግዚአብሔርን የአምላካቸውን ሕግጋት ስላልጠበቁ በየጊዜው የእግዚአብሔር ቁጣ ተቀስቅሷል። ነገሥታት የሠሩት በደል ለገዛ ቤተሰቦቻቸውና ለሕዝቡ ጽዋው ተርፏል (1ኛ ነገ. 12÷26-33፤ 21÷21-22፤ 2ኛ ነገ. 10÷30-31፤ 14÷6)። የእግዚአብሔር ሕግ በመጽሐፉ ውስጥ ትልቅ ሥፍራ ተሰጥቶታል። ነገሥታቱ የተመዘኑበት እና የነገሱበት መመዘኛና ባለሥልጣን የእግዚአብሔር ሕግ ነበር (2ኛ ነገ. 2÷34፤ 12÷28፤ 13÷19፤ ዘዳግ. 3÷14፤ 6÷7-10)።